

Maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen liittyvät pyrkimykset ja toimintamahdollisuudet

Sosiaalityön

Pro gradu -tutkielma

Laatija:

Pia Saarenpää

12.4.2024

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Pia Saarenpää

Otsikko: Maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen liittyvät pyrkimykset ja toimintamahdollisuudet

Ohjaaja: Sosiaalityön professori Mia Hakovirta

Sivumäärä: 64 sivua

Päivämäärä: 12.4.2024

Tutkielmassa tarkasteltiin maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvia. Tavoitteena oli kuvata, mitä pyrkimyksiä hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvat pitävät sisällään ja minkälaisia toimintamahdollisuuksia hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi nuorten tulevaisuuskuvat sisältävät.

Maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiä ja toimintamahdollisuuksia tarkasteltiin toimintamahdollisuuksien teorian ja pyrkimysten kautta. Tutkimusaineisto koostui kahdesta ryhmähaastattelusta, joihin osallistui yhteensä 12 kohderyhmän nuorta. Haastattelut toteutettiin kahdessa Helsingin Diakonissalaitoksen nuorille maahanmuuttajille palveluita tarjoavassa palveluyksikössä. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin laadullista teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Ohjaavina teorioina tutkielmassa olivat aikaisempi tutkimustieto nuorten tulevaisuuskuvista sekä toimintamahdollisuuksien teoria ja tulevaisuuteen suuntaavat pyrkimykset.

Tutkielman tulos on, että maahan tulleilla nuorilla on runsaasti hyvään tulevaisuuteen tähtääviä pyrkimyksiä ja halua oman toimijuuden kautta vaikuttaa tulevaisuuteen. Tutkielmaan osallistuneiden nuorten tulevaisuuteen liittyvät pyrkimykset todentuivat ammatinvalintaan, uraan, omaan kotiin ja perheeseen liittyvinä. Tämän lisäksi tuloksissa todentuivat pyrkimykset, joiden avulla haastateltavat nuoret tavoittelevat turvallista ja rauhallista elämää. Haastatellut nuoret tunnistivat useita tekijöitä, jotka vahvistavat heidän toimintamahdollisuuksiensa hyvän elämän tavoittelussa. Keskeisimmät tekijät olivat julkinen terveydenhuolto, ilmainen koulutusjärjestelmä, sosiaalipalvelut ja -etuudet, toimivat työmarkkinat ja vapaus. Nuoret tunnistivat yhteiskunnassamme myös useita toimintamahdollisuuksia kaventavia tekijöitä, kuten syrjivät työmarkkinat, aikaisemman osaamisen tunnistamattomuus, uraohjauksen puute ja rasistinen julkinen puhe.

Sosiaalityön avulla voidaan tukea maahan tulleiden nuorten mahdollisuuksia hyvän elämän tavoittelemisessa muun muassa varmistamalla riittävästi opinto- ja urapoluille suuntaavaa ohjausta ja neuvontaa. Sosiaalityössä on myös tärkeä tunnistaa, kuinka syrjivät rakenteet, kuten työmarkkinat, vaikuttavat maahan tulleiden nuorten todellisiin mahdollisuuksiin saavuttaa tulevaisuuteen asetettuja tavoitteita. Rakenteellisella tasolla sosiaalityön tulisi toimia kohderyhmän puolestapuhujana tilanteissa, joissa rakenteelliset tekijät uhkaavat kaventaa maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia.

Avainsanat: maahanmuuttajanuoret, maahan tulleet, nuoret, tulevaisuus, pyrkimykset, toimintamahdollisuudet

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Nuorten tulevaisuuskuvat tutkimuksen kohteena	8
2.1	Nuoruus ja tulevaisuus	8
2.2	Nuorten tulevaisuuden toiveet ja pelot tutkimuksen kohteena	9
2.3	Haavoittuvassa asemassa olevien tulevaisuuskuvat	11
2.4	Maahanmuuttajanuorten tulevaisuuteen liittyvät toiveet	12
3	Toimintamahdollisuuksien teoria ja pyrkimykset	15
3.1	Toimintamahdollisuuksien teoria	15
3.2	Tulevaisuuteen tähtäävät pyrkimykset	21
4	Tutkimusasetelma	26
4.1	Tutkimuskysymykset	26
4.2	Tutkimusaineisto	26
4.3	Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi	28
4.4	Tutkimuksen eettisyys	31
5	Maahan tulleiden nuorten pyrkimykset kohti hyvää tulevaisuutta	35
5.1	Turvallinen ja rauhallinen elämä	35
5.2	Kotoutuminen ja asettautuminen	37
5.3	Ammatti ja toimeentulo	40
6	Maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuudet hyvän tulevaisuuden tavoittelussa	43
6.1	Yhteiskunnallinen turva ja rauha	43
6.2	Asettautumisen edellytykset	47
6.3	Maahanmuuttajien opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet	50
7	Johtopäätökset	54
7.1	Tutkimustulosten yhteenveto	54
7.2	Pohdinta	56
	Lähteet	59

1 Johdanto

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvia. Tutkielman tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä tulevaisuuden liittyviä pyrkimyksiä maahan tulleilla nuorilla on. Aihe on erityisen kiinnostava, koska viime aikoina on käyty runsaasti julkista keskustelua hallitusohjelmasta ja sen hyvinvointivaltion palveluita leikkaavista ja maahanmuuttopolitiikka kiristävästä muutosehdotuksista. Keskustelukulttuuri tuntuu kiristyneen maahanmuuton ympärillä ja maahanmuuttajat ihmisryhmänä ovat joutuneet hallituksen jäsenten ulostuloissa maalitauluksi. Tässä ilmapiirissä onkin mielenkiintoista tietää, onko tämän hetken yhteiskunnallisella keskustelulla vaikutuksia Suomessa asuvien, muualta tulleiden ihmisten ajatuksiin tulevaisuudesta. Miten esimerkiksi maahan tulleet nuoret näkevät oman tulevaisuutensa, kun heidän maassaolonsa edellytyksiä ollaan mahdollisesti voimakkaasti kaventamassa?

Julkisessa keskustelussa turvapaikanhakijat ja pakolaiset mielletään usein ihmisryhmiksi, jotka ovat taakaksi vastaanottavalle yhteiskunnalle ja joita täytyy tukea taloudellisesti ja erilaisten palveluiden muodossa (Ruy & Tuvilla 2018, 539). Maahan tulijoiden maassa oleskelun oikeutta kyseenalaistetaan käyttämällä retoriikkaa, jossa puhutaan ”aidoista” tai ”oikeista” pakolaisista sekä elintasopakolaisista (Ruy & Tuvilla 2018, 541). Esimerkkinä tällaisesta keskustelusta voidaan käyttää Helsingin Sanomien 27.12.2023 kirjoitusta hallituspuolue Perussuomalaisten maahanmuuttoa koskevista näkemyksistä. Kirjoituksessa julkaistaan puolueen puheenjohtajan ja valtionvarainministerin Riikka Purran 10 maahanmuuttoon liittyvää mielipidettä. Näissä näkemyksissä nousee esiin muun muassa ajatus siitä, että turvapaikkajärjestelmä palvelee elintasopakolaisuutta ja että Suomen maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka ovat epäonnistuneita ja että niitä tulisi radikaalisti muuttaa. Purra toteaa myös, että yhteiskuntamallimme perustuu työnteolle ja että sosiaaliturvajärjestelmämme mahdollistaa liian helposti työtä tekemättömyyden. Tämä yhdistettynä liian vapaaseen maahanmuuttopolitiikkaan on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Maahanmuuttajat, jotka tekevät ahkerasti töitä, noudattavat maamme sääntöjä, omaksuvat ja kunnioittavat suomalaista normikoodistoa, ovat tervetulleita Suomeen. (Helsingin Sanomat 2023.)

Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat lähteneet synnyinmaastaan monesta eri syystä, mutta usein paetakseen sotaa, vainoa ja turvattomuutta. Yksin ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret ovat laissa määritelty haavoittuvaksi ryhmäksi

turvapaikanhakijoiden joukosta. Yleisestikin ottaen voidaan ajatella, että ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat suomalaistaustaisia nuoria haavoittuvammassa asemassa etenkin, kun tarkastellaan kasvu- ja elinoloja, koulutuspolkuja sekä työllistymistä. Ulkomaalaistaustaiset nuoret kasvavat useammin turvattomassa kasvuympäristössä, he joutuvat kokemaan syrjintää, kahden kulttuurin välisiä ristiriitoja ja heillä saattaa olla vaikea päästä osallisiksi palveluista. Tutkimusten perusteella tiedetään myös että, ulkomaalaistaustaisten perheiden sosioekonominen asema on suomalaistaustaisten nuorten perheitä matalampi. (Eid & Castaneda 2023, 8.) Lisäksi tiedetään, että ulkomaalaistaustaisten lasten köyhyys on yleisempää kuin suomalaistaustaisissa perheissä asuvien lasten köyhyys (Rintala, Simiö & Vaalavuo 2023, 8).

Turvapaikanhakuvaiheessa olevien nuorten tilanne on kahtiajakoinen: toisaalta he saattavat olla tilanteessa, jossa he eivät tiedä, kuinka pitkäksi heidän oleilunsa Suomessa muodostuu, mutta toisaalta heidän kotoutumiseensa kohdistuu odotuksia ja toiveita yhteiskunnan taholta (Sotkasiira 2018, 292). Kotoutuminen saattaa näyttytyä ulkoapäin annettujen normien ja sääntöjen oppimisena ja noudattamisena. Kotouttamisen voidaan ajatella olevan julkista vallankäyttöä, kun tarkastellaan sitä, kenellä on asiantuntemusta esimerkiksi kotouttamispolitiikan kautta kategorisoida tiettyjä ihmisryhmiä ratkaisuja vaativaksi ongelmaksi. (Sotkasiira 2018, 298.)

Modernina aikakautena asiantuntijuus on muodostunut pääasiassa ammattilaisten tuottamasta tiedosta. Postmodernina aikana asiantuntijuus on kuitenkin saanut uusia näkökulmia, kun ongelmien ja niille annettujen merkitysten on ymmärretty rakentuvan yhteisen dialogin myötä, eikä niinkään tietyn ammattiaseman myötä. (Sotkasiira 2018, 294.) Modernissa asiantuntijuuden tulkinnassa voidaan ulkopuolelta käsin määritellä esimerkiksi hyvän elämän tavoitteet, joita asiakkaan tulisi tavoitella. Sotkasiira (2008) kirjottaa, että voidaan ajatella, että kotoutumista koskevat hyvän elämän indikaattorit on määritelty Suomen kotouttamispolitiikassa, esimerkiksi työllistymiseksi, koulutukseksi, hyvinvoinniksi ja osallisuudeksi. Ylhäältä asetetut indikaattorit ja ihanteet saattavat kuitenkin muodostua ideaaleiksi, joita on mahdotonta tavoitella. Tällaisessa asiantuntijuudessa kotoutettava määräytyy hierarkkisesti ammatillisia asiantuntijoita alemmaksi. Lakia säättävän ja ammattilaisuudesta muodostuvan asiantuntemuksen rinnalle on tärkeää nostaa kriittinen asiantuntemus, jonka kautta voidaan pyrkiä haastamaan vallan epäsuhtaista jakautumista. Asiantuntijuuden jakaminen edellyttää, että kotoutujien asiantuntemus heidän kokemuksistaan,

hyvän elämän indikaattoreista sekä tulevaisuudesta nähdään arvokkaana. (Sotkasiira 2018, 294.)

Sosiaalityö on keskeinen toimija etenkin ilman huoltajaa tulleiden nuorten palveluverkostossa, ja sosiaalityöntekijät ovat osaltaan mahdollistamassa maahan tulleiden nuorten saaman tuen eri palveluiden muodossa (Van Raemdonck, Clycq & Mahieu 2022, 558). Kuitenkaan sosiaalityönteiden alueella ei juuri ole tehty tutkimusta interventioiden tai palveluiden arvioinnista maahan tulleiden nuorten omien toimintamahdollisuuksien ja tulevaisuudentoiveiden näkökulmasta (Van Raemdonck ym. 2022, 560). Kohderyhmälle suunnatut palvelut rakentuvat usein institutionaalisesta ja rakenteellisesta näkökulmasta ja palveluiden sisältöjä määrittää lainsäädäntö. Käytännön työssä saattaa syntyä tilanteita, joissa maahan tulleen nuoren etu jää rakenteiden jalkoihin. Sosiaalityöntekijöiden tulisi toimia näissä tilanteissa haavoittuvassa asemassa olevien maahan tulleiden nuorten äänenä ja siksi on tärkeää tarkastella, mitä mieltä maahan tulleet nuoret ovat omasta tulevaisuudestaan.

Maahan tulleet nuoret joutuvat usein rakentamaan tulevaisuuttaan epävarmuudessa, ei pelkästään ulkoisten ja rakenteellisten tekijöiden vuoksi, vaan myös oman sisäisen identiteettinsä kehittymisen näkökulmasta. Nuoret maahantulijat joutuvat kohtaamaan epävarmuustekijöitä esimerkiksi oleskelulupaan liittyen, ristiriitoja kulttuurien välillä sekä rasismia ja ulossulkemista (Van Raemdonck ym. 2022, 560.) Perinteisesti kantaväestöön kuuluvien nuorten tulevaisuudenkuvia värittävät odotukset liittyen ammatinvalintaan, opintoihin, työmarkkinoille pääsyyn sekä oman perheen perustamiseen. Onko maahan tulleilla nuorilla, jotka kohtaavat syrjintää, ulossulkemista ja rasismia, toiveita paremmasta tulevaisuudesta ja onko heillä mahdollisuutta vaikuttaa paremman tulevaisuuden muotoutumiseen?

Tässä tutkielmassa haastattelen yksin ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria sekä kotoutumisen alkuvaiheessa olevia nuoria selvittääkseni, minkälaisia toiveita ja odotuksia heillä on tulevaisuuden suhteen ja mitä heidän mielestään on hyvä elämä tulevaisuudessa. Tutkielman aineisto on kerätty kahdessa Helsingin Diakonissalaitoksen palveluyksikössä, jossa tarjotaan palveluita maahan tulleille nuorille. Tutkielman aineisto koostuu haastatteluvastauksista, jotka on kerätty kahdessa maahan tulleille nuorille pidetyssä ryhmähaastattelussa. Aineistoa analysoin hyödyntäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkielmani teoreettinen viitekehys rakentuu toimintamahdollisuuksien teoriasta ja aikaisemmasta tutkimuksesta, joka liittyy

nuorten tulevaisuuskuviin. Tutkimukseni tarjoaa kiinnostavan ikkunan maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuviin, aiheeseen, joka on jäänyt suomalaisessa tutkimuskentässä vähälle huomiolle.

2 Nuorten tulevaisuuskuvat tutkimuksen kohteena

2.1 Nuoruus ja tulevaisuus

Nuorten tulevaisuus ja nuorten tulevaisuuskuvat ovat aihe, joka on aiemmin kiinnostanut tutkijoita paljon. Etenkin nuorten asenteet tulevaisuutta kohtaan ovat olleet tutkimuskohteena psykologian ja kasvatustieteiden aloilla jo pitkään. 1940-luvulla psykologiantutkija Kurt Lewin tutki psykologista tulevaisuutta, eli tulevaisuuden hahmottamisen motivoivaa voimaa (Pölkki, Hämäläinen & Vornanen 2018, 161). Suomessa vuosittain, vuodesta 1994 alkaen, julkaistu Nuorisobarometri käsittelee muun muassa nuorten näkemyksiä tulevaisuudesta, elinympäristöistä ja elinoloista. Nuorten tulevaisuuskuvat ovat eri tutkimuksissa osoittautuneet hyvin samankaltaisiksi: yleisimmin nuorten tulevaisuutta määrittää perhe, työ ja koulutus. (Ollila 2008, 25). Tutkimustulokset ovat hyvin samankaltaisia myös kansainvälisissä tutkimuksissa sekä pidemmällä aikavälillä tarkasteltuina.

Yleisesti ottaen nuoruus on aikaa, jolloin tulevaisuuden miettiminen ja tulevaisuuden muotoutuminen on erityisen tärkeää (Ferschl, Gelius, Abu-Omar, Till, Benkert & Abdel 2022, 1). Nuoruuteen kuuluu paljon päätöksiä, joilla on kauaskantoisia vaikutuksia tulevaisuuteen, kuten päätös koulutuksesta ja työurasta (Ferschl ym. 2022, 1; Pölkki ym. 2018, 161). Voidaankin ajatella, että termi tulevaisuuskuva on kytkeytynyt voimakkaasti nuoruuteen. Tulevaisuus, tulevaisuuspuhe ja tulevaisuuskuvat ovat nuorille tapoja muodostaa omaa identiteettiään (Ollila 2008, 28).

Tulevaisuudentutkija Anita Rubinin (2001) mukaan tulevaisuuskuva on henkinen työkalu, jonka avulla käsitellään mahdollisia tulevaisuuksia. Tulevaisuuskuva on Rubinin mukaan mielen rakennelma, joka koostuu uskomuksista, toiveista ja peloista. Tulevaisuuskuvan rakentumiseen vaikuttavat menneisyyden ja nykyisyyden kokemukset sekä ennakoivat ajatukset tulevasta. Tulevaisuuskuvat ohjaavat yksilön toimintaa ja päätöksentekoa sekä todentuvat tulevaisuuteen asetettujen pyrkimysten kautta. (Rubin & Linturi 2001, 267.) Tässä tutkielmassa tulevaisuuskuvat muotoutuvat tulevaisuuden toiveiden ja pelkojen näkökulmasta sekä ajatuksista siitä, mitä on hyvä elämä tulevaisuudessa.

Tulevaisuuskuvien ajatellaan vaikuttavan yksilön tekemiin tietoisin ja tiedostamattomiin valintoihin ja ratkaisuihin. Näin ollen nuorten kertoessa tulevaisuudestaan he eivät vain arvioi mahdollisia tulevaisuudensuuntia, vaan he myös rakentavat omaa identiteettiään. Kertoessaan tulevaisuudestaan nuoret koostavat omaa sosiaalista identiteettitarinaansa rakentaen kuvaa itsestään tietynlaisena henkilönä. (Ollila 2008, 30.) Tulevaisuuteen orientoituminen sisältää kuitenkin yksilöllisen prosessin lisäksi monia komplekseja prosesseja, jotka koostuvat samanaikaisesti sekä yksilöllisistä että ympäristöön ja kontekstiin liittyvistä tekijöistä (Pölkki ym. 2018, 162). Nuorten tulevaisuuskuviin ja tulevaisuuden valintoihin vaikuttavat muun muassa materiaaliset olosuhteet sekä sosiaalisen taustan muokkaamat vallinnat ja toimijuus (Ollila 2008, 48).

Länsimaissa on modernina aikana korostunut lineaarinen aikakäsitys, jossa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus erottuvat toisistaan selvästi. Lineaariseen aikakäsitykseen on myös kuulunut optimistinen näkemys omaan tulevaisuuteen. Myöhäismodernissa ajassa käsitys esimerkiksi riskeistä ja tulevaisuuden suunnittelusta on muuttunut entistä yksilökeskeisemmäksi. (Pölkki ym. 2018, 163). Perinteisten sosiaalisten instituutioiden (kuten yhteisöt, avioliitto ja perhe) merkityksen väheneminen merkitsee nuorten tulevaisuuden kannalta sitä, että heillä toisaalta on laajempia mahdollisuuksia ja enemmän valinnanvaraa, mutta toisaalta he joutuvat kohtaamaan uudenlaisia yksilöllisiä vaatimuksia (Bryant & Ellard 2015, 486). Nykyinen yhteiskunta mahdollistaa nuorille yksilöllisiä koulutus- ja urapolkuja, mutta samalla nuorille asetetaan entistä suurempia ammatillisia vaatimuksia, joihin voi olla vaikea vastata (Pölkki ym. 2018, 163). Nykyisin nuorten on myös ”pakko” tehdä paljon valintoja, jotka vaikuttavat heidän tulevaisuuteensa. Valinnat eivät välttämättä perustu nuorille mielekkäisiin vaihtoehtoihin, vaan he saattavat joutua valitsemaan itselleen epämieluisen vaihtoehtojen välillä. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016, 160.)

2.2 Nuorten tulevaisuuden toiveet ja pelot tutkimuksen kohteena

Nuorten tulevaisuuskuviin liittyvä kansainvälinen tutkimus alkoi yleistyä 1990-luvun loppupuolelta lähtien. 1970-luvulla aiheesta julkaistiin yksi ensimmäisistä laajoista kansainvälisistä tutkimuksista. Tutkimukseen osallistui nuoria Isosta-Britanniasta, Norjasta, Alankomaista, Espanjasta, Puolasta, Tšekkoslovakiasta, Jugoslaviasta, Intiasta ja Japanista. Tutkimuksessa tehtiin eroa nuorten henkilökohtaisten tulevaisuuskuvien sekä kansallisen ja globaalin tulevaisuuden välillä. Omalla kohdallaan nuoret odottivat tulevaisuudessa saavansa

turvallisen työpaikan, menevänsä naimisiin ja perustavansa perheen. Yhteiskunnallisessa ja globaalissa mittakaavassa nuoret odottivat vallankumousta, pelkäsivät luonnonkatastrofeja ja ydinsotaa. (Hicks 1996, 2–3.)

1980-luvun puolella välissä julkaistiin yksi ensimmäisistä lasten ja nuorten tulevaisuuskuvia koskevista tutkimuksista Isossa Britanniassa. Tutkimus osoitti, että nuorten ja lasten näkemykset tulevaisuudesta heijastavat ajan sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia huolenaiheita. Tutkimukseen osallistui 250 nuorta kirjoittamalla lyhyitä esseitä aiheesta ”päivä vuonna 2000”. Näistä esseistä nousi esiin tiettyjä teemoja: väkivalta, työttömyys, teknologinen kehitys, inflaatio, köyhyys, saastuminen ja aineellinen vauraus. (Hicks 1996, 3–4.)

1980-luvun loppupuolella julkaistiin laaja yhdysvaltalainen tutkimus nuorten näkemyksistä henkilökohtaisesta, yhteiskunnallisesta ja globaalista tulevaisuudesta. Suurimmalla osalla nuorista oli optimistinen näkemys omasta henkilökohtaisesta tulevaisuudestaan. Suurin osa nuorista odotti olevansa naimisissa ja suurin osa toivoi, että heillä olisi lapsia sekä että he omistavansa kodin ja auton. Lisäksi nuoret halusivat olla rikkaampia kuin heidän vanhempansa ja onnellisempia, kuin he ovat nyt. Tulevaisuudelta toivottiin myös sukupuolten tasa-arvoa. (Hicks 1996, 4.) Isossa-Britanniassa vuonna 1994 tehty laaja tutkimus nuorten tulevaisuuskuvista osoitti, että nuorten toiveet liittyivät koulutukseen, työhön, ihmissuhteisiin ja hyvän elämän saavuttamiseen. Tulevaisuuden huolenaiheet koskivat työtä, terveyttä, rahaa ja perhettä. Nuoret olivat yleisesti melko optimistisia oman tulevaisuutensa suhteen. (Hicks 1996, 8–9.)

Suomessa on vuodesta 1994 toteutettu vuosittain Nuorisobarometri, joka on tuottanut tietoa nuorten tulevaisuuskäsitysten muutoksista. Kun vuonna 2008 peräti 87 % nuorista suhtautui optimisesti omaan tulevaisuuteensa, oli vastaava luku vuonna 2016 enää 55 %, mikä kertonee nuorten tulevaisuuskuvan synkentyä. Muilta osin nuorten tulevaisuuskuvissa ei ole näiden vuosien välillä tapahtunut kovin suuria muutoksia: keskeisimpiä toiveita tulevaisuudessa olivat edelleen hyvät ihmissuhteet ja työpaikka. Toisaalta entistä harvemmat nuoret toivoivat omistusasuntoa, omaa perhettä ja lapsia tai vakituista työsuhdetta. Oma jaksaminen työelämässä huolettaa myös entistä useampaa nuorta. (Pölkki ym. 2018, 165.)

Aapola-Kari ja Wrede-Jäntti (2016) kirjoittavat Nuorisobarometri 2016 -aineiston perusteella tehdyssä tutkimuksessa esiin tulleista nuorten tulevaisuuden toiveista ja peloista. Niin toiveita kuin pelkojakin oli vastaajien joukossa monenlaisia. Osa toiveista ja peloista oli

yksilöllisiä ja osa koski yhteiskunnan tai koko maailman tulevaisuutta. Aapola-Kari ja Wrede-Jäntti jakoivat toiveet ja pelot viiteen kategoriaan. Yleisimmät tulevaisuuteen liittyvät toiveet nuorten keskuudessa olivat työ, ammatti ja toimeentulo, perhe, lapset ja parisuhde, matkustelu / ulkomailla asuminen, oma asunto tai talo ja hyvä terveys. Toiveet olivat naisten ja miesten osalta samankaltaisia, eroa sukupuolten välillä oli ainoastaan siinä, että naiset toivoivat kolmanneksi yleisimmin pystyvänsä tulevaisuudessa matkustelemaan tai asumaan ulkomailla, kun miesten kolmanneksi yleisin toive oli oma asunto tai talo. Naisten neljänneksi yleisin toive oli oma asunto tai talo, ja miesten neljänneksi yleisin toive oli ulkomailla matkustaminen tai asuminen. Yleisimmät tulevaisuuteen liittyvät pelot olivat työttömyys, terveys, talous, yksinäisyys ja ympäristö. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016, 162–164.)

2.3 Haavoittuvassa asemassa olevien tulevaisuuskuvat

Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tulevaisuuskuvia on Suomessa ja kansainvälisesti tutkittu joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta melko vähän. Marjaana Kojo on vuonna 2021 haastatellut nuoria, jotka eivät ole kiinnittyneet työelämään. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat pääasiassa vailla ammatillista koulutusta ja heidän työllistymistään haastoi vähäinen työkokemus sekä heikentynyt työkyky. Kojon tutkimuksesta käy ilmi, että tulevaisuus näyttäytyy haastavassa työmarkkina-asemassa oleville nuorille epävarmana, avoimena ja vaikeasti ennakoitavana. Kojo kutsuu marginaalissa olevien nuorten aikakäsitystä laajentuneeksi nykyisyydeksi. Nuorten epävarmuus tulevaisuuteen liittyen kumpusi heidän nykyisen elämäntilanteensa epävarmuudesta, ja nuoret kertoivatkin elävänsä päivä ja hetki kerrallaan. Tästä huolimatta nuorilla oli toiveita ja unelmia tulevaisuuteen liittyen. Nuorten toiveissa korostui työnhaku, vapaa-aika ja oma talous. (Kojo 2010, 23–32.)

Tutkimukset osoittavat, että nuoret, joilla on matalampi sosioekonominen tausta, eivät yleensä ole yhtä optimistisia tulevaisuutensa suhteen kuin taloudellisesti paremmin toimeentulevat nuoret. Köyhistä olosuhteista tulevien nuorten ammatilliset toiveet ja odotukset ovat yleensä vähäisempiä kuin paremmin toimeentulevilla nuorilla ja he näkevät useammin ura- ja työllisyyspolullaan mahdollisia riskejä ja esteitä ammatilliselle menestymiselle. (McLoyd, Kaplan & Purtell 2011, 116.)

Byrant ja Ellard julkaisivat 2015 tutkimuksen, jossa he olivat tutkineet marginaalissa elävien ja haavoittuvassa asemassa olevien australialaisten nuorten ajatuksia tulevaisuudesta. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat joko kodittomia, vangittuja tai päihderiippuvaisia.

Tutkimus osoitti, että haavoittuvassa asemassa olevien nuorten oli vaikea kertoa tulevaisuudestaan ja että heidän nykyisen elämäntilanteensa epävarmuus alensi heidän kykyään ajatella tulevaisuutta. Ne nuoret, jotka kykenivät kertomaan tulevaisuudentoiveistaan, halusivat tulevaisuudessa elää ”normaalia elämää”. Normaaliudella he tarkoittivat työtä, kotia ja perhettä. Tavoitetaso oli kuitenkin näidenkin toiveiden osalta matalampi kuin nuorilla yleensä: he tavoittelivat mitä tahansa työtä, josta pystyvät suoriutumaan, turvallista asumista, mutta ei omistusasuntoa ja perheen osalta he toivoivat saavansa lastensa huoltajuuden takaisin. (Bryant & Ellard 2015, 485.)

Monet tutkimukseen osallistuneet australialaisnuoret eivät kyenneet sanoittamaan tulevaisuuttaan, koska nykyinen elämäntilanne oli liian kuormittava. Mutta vaikka he eivät kyenneet kertomaan tulevaisuuskuvistaan, oli heillä silti toiveita: he toivoivat jotakin parempaa, kuten että he voisivat elää turvallisempaa ja onnellisempaa elämää. Vaikka usean nuoren aikaisemmat kokemukset ja nykyinen elämäntilanne oli niin haastava ja epävarma, että se vaikeutti merkittävästi heidän kykyään ajatella tulevaisuutta, oli kaikilla nuorilla kuitenkin toivoa paremmasta. Toivo on sellainen osa tulevaisuusajattelua, johon ei aiemmissa tutkimuksissa ole kiinnitetty paljoa huomiota, mutta sillä saattaa olla suurtakin merkitystä etenkin haavoittuvassa asemassa olevien nuorten ajattelussa. (Bryant & Ellard 2015, 486.)

Haavoittuvassa asemassa olevilla nuorilla on yleensä vähemmän sellaista sosiaalista pääomaa tai sosiaalisia verkostoja, jotka auttaisivat heitä rakentamaan tulevaisuutta. Keskiluokasta tulevat nuoret pystyvät useasti hyötymään vanhempiansa tuesta ja verkostoista esimerkiksi asunnon ja / tai työn löytämisessä. Heikommassa asemassa olevien nuorten sosiaaliset verkostot eivät välttämättä tarjoa samanlaista tukea ja saattavat pahimmillaan olla haitallisia nuorelle, jolloin puhutaan tuhoavasta sosiaalisesta pääomasta. (Bryant & Ellard 2015, 487.)

2.4 Maahanmuuttajanuorten tulevaisuuteen liittyvät toiveet

YK:n mukaan maailmassa asuu tällä hetkellä (2019) arviolta 272 miljoonaa ihmistä eri maassa, kuin missä he tai heidän vanhempansa ovat syntyneet (Motti-Stefandi, Pavlopoulos & He 2021, 966). Viimeisten vuosikymmenten globaalit konfliktit ovat saaneet ihmiset pakenemaan maistaan turvallisemman tulevaisuuden toivossa. YK:n mukaan vuonna 2014 noin 59,6 miljoonaa ihmistä joutui pakkomuuttamaan omasta synnyinmaastaan. Maailmanlaajuisesti yli puolet (53 %) kaikista pakolaisista tuli kolmesta maasta: Syyriasta (3,88 miljoonaa), Afganistanista (2,59 miljoonaa) ja Somaliasta (1,11 miljoonaa). Vuonna 2014 kirjattiin

maailmanlaajuisesti 1,7 miljoonaa uutta turvapaikkahakemusta. Näistä yli 34 300 oli yksin ilman huoltajaa paenneiden alaikäisten lasten ja nuorten tekemiä. (Nelson & Prize 2017, 602–603.)

Vuonna 2015 EU:n alueelle tuli 95 000 yksin matkustavaa ja muuttavaa lasta ja nuorta. Esimerkiksi Ruotsista turvapaikkaa haki vuonna 2015 yli 35 000 yksin tullutta alaikäistä. Yksin turvapaikkaa hakevien alaikäisten tilanteeseen on alettu kiinnittää politiikassa laajempaa huomiota vasta viimeisen vuosikymmenen aikana. Yksin maahan tulleita lapsia on julkisessa keskustelussa liitetty niin sanottuun ankkurilapsi-ilmiöön, jossa lapsi lähetetään yksin turvapaikanhakuun, jotta muulla perheellä olisi myöhemmin parempi pääsy kohdemaahan. (Kuusisto-Arponen 2016, 398.)

Vastaanottavat valtiot eivät ole aina pystyneet tarpeeksi tukemaan maahantulijoiden integroitumista yhteiskuntaan. Maahantulijat ovat kuitenkin jo nyt merkittävässä roolissa useassa vastaanottavassa valtiossa, kun tarkastellaan asiaa esimerkiksi huoltosuhteen ja elinajanodotteen kasvun sekä syntyvyyden laskun valossa. Tässä yhteydessä erityisesti maahan tulevien lasten ja nuorten myönteisellä sopeutumisella on suuri yhteiskunnallinen merkitys. (Motti-Stefandi ym. 2021, 966.)

Maahanmuuttajanuoret elävät usein kahden kulttuurin välissä ja sellaisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, jossa he kokevat ennakkoluuloja ja syrjintää. Ennakkoluulot, syrjintä sekä muut riskitekijät (kuten köyhyys, yksinäisyys, traumaattiset ja stressaavat kokemukset) saattavat heikentää nuorten sopeutumista vastaanottavaan yhteiskuntaan. (Motti-Stefandi ym. 2021, 966–967.) Yksin maahan tulleiden nuorten elämää hallinnoi usea viranomainen, muun muassa Maahanmuuttovirasto ja Sisäministeriö, ja he ovat monenlaisen institutionaalisen hoivan kohteina. Haavoittuvaan asemaan ja hoivan kohteena olemiseen liittyy myös kysymys nuoren omasta toimijuudesta ja sen mahdollistumisesta. (Kuusisto-Arponen 2016, 398–399.)

Ruotsissa tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttajanuorilla on vanhempiensa sosiaalisesta taustasta riippumatta yleensä korkeat pyrkimykset koulutuksen ja työelämän suhteen. Nuoret eivät kuitenkaan koe, että hyvä koulutus olisi tae työmarkkinoille pääsystä. Nuorten tulevaisuuskuva saattaa värittää myös kahden kulttuurin välissä eläminen. Maahan muuttaneiden nuorten vanhemmilla, etenkin ei-akateemisten vanhempien keskuudessa, on selkeästi odotuksia lastensa sosiaalisesta liikkuvuudesta. Nuoret joutuvat kuitenkin kohtaamaan syrjintää ja ulossulkemista yrittäessään rakentaa omaa tulevaisuuttaan. (Lindgren 2010, 184.)

Pakolaisnuorten tulevaisuuskuvia tarkastelevista pohjoisamerikkalaisista tutkimuksista (mm. Ruy ja Tuvilla, 2018 ja Daniel 2019) voidaan havaita, että pakolaisnuorten tulevaisuudentoiveisiin kuuluu työ ja ammatti, jotka toisaalta takaavat heille sosiaalisen liikkuvuuden, mutta joiden kautta he myös pystyvät auttamaan läheisiään ja ympäröivää yhteiskuntaa (Ruy & Tuvilla 2018, 552–553). Tutkimuksiin osallistuneet nuoret olivat myös tietoisia yhteiskunnallisista ja sosiaalisista ongelmista ja he halusivat tulevaisuudessa muuttaa yhteiskuntaa. Nuoret olivat motivoituneita tekemään töitä paremman huomisen puolesta ja, vaikka he osittain epäilivät omia kykyjään, olivat he silti valmiita tavoittelemaan parempaa huomista sekä itselleen että läheisilleen. (Daniel 2019, 76–79.)

Schiltz, Derluyn, Vanderplasschen ja Vindevogel julkaisivat 2019 artikkelin Etelä-Sudanissa pakolaisleirillä asuvien nuorten tulevaisuudentoiveista. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä tulevaisuudentoiveita nuorilla oli ja miten nämä toiveet muuttuivat, kun toimintamahdollisuudet pakolaisleirillä muuttuivat kahden vuoden aikana. Olosuhteet pakolaisleirillä olivat haastavat, ja leirin asukkaat olivat täysin riippuvaisia humanitääristen organisaatioiden antamasta avusta. (Schiltz, Derluyn, Vanderplasschen & Vindevogel 2019, 40–41.)

Pakolaisleirille muuton alkuvaiheessa nuoret olivat melko myönteisiä tulevaisuutensa suhteen: he ajattelivat, että opiskelemalla ammatin he voivat taata itselleen paremman tulevaisuuden. Nuoret myös uskoivat, että voisivat avustusjärjestöjen kautta saada mahdollisuuden päästä pois leiriltä. Ajan myötä ja toimintamahdollisuuksien hiipuessa tulevaisuudentoiveet kuitenkin muuttuivat ja nuoret pitivät muun muassa koulutusta vain harvojen ja valittujen oikeutena eikä mahdollisuutena, joka voisi toteutua heidän kohdallaan. (Schiltz ym. 2019, 42–45.)

Pakolaisleirillä asuvat nuoret ajattelivat järjestöjen jakavan toivoa ja näin ollen heidän tulevaisuudentoiveensa näyttivät riippuvan avustusjärjestöjen toiminnasta. Kun järjestöjen avustusresurssit ajan mittaan pienenevät ja näiden jakamaa toivoa riitti enää vain harvoille, hiipuivat myös nuorten myönteiset tulevaisuudentoiveet. Saman aikaan tulevaisuudentoiveet muuttuivat epärealistisiksi, joilla ei juuri ollut kytköksiä vallitsevaan todellisuuteen. Nuoret saattoivat esimerkiksi kertoa, että heistä tulee lentäjiä ja että he muuttavat Yhdysvaltoihin. Tulevaisuudentoiveet vaihtelivat fantasian ja luovuttamisen välillä. Ne olivat täysin irrallisia heidän nykyhetkestään, ja nuoret olivat pettyneitä nykyiseen elämäntilanteeseensa. (Schiltz ym. 2019, 45–47.)

3 Toimintamahdollisuuksien teoria ja pyrkimykset

3.1 Toimintamahdollisuuksien teoria

On olemassa useita teorioita, jotka pyrkivät selittämään yksilöllistä ja yhteiskunnallista ennakkointia ja kehitystä. Teorioiden kautta pyritään tunnistamaan ja ymmärtämään niitä tekijöitä, jotka heikentävät ihmisen ennakkointikykyä ja kykyä asettaa tulevaisuuteen suuntaavia toiveita (Groves 2021, 60). Yksi näistä teorioista on toimintamahdollisuuksien teoria, joka on alun perin saanut alkunsa taloustieteilijän ja filosofin Amartya Senin sekä filosofin Martha C. Nussbaumin kirjoituksista. Ajatus toimintamahdollisuuksista pohjautuu liberalistiseen filosofiseen perinteeseen, jossa korostetaan ihmisen vapauksia (Viitasalo 2018, 25).

Toimintamahdollisuuksien näkökulma on herättänyt kiinnostusta monilla tieteenaloilla, kuten talous- ja yhteiskuntatieteissä (Egdell & Graham 2017, 1192; Preibisch, Dodd & Su 2016, 2115). Toimintamahdollisuuksien teorian avulla voidaan esimerkiksi tarkastella, miten aineellinen puute tai monenlaisten resurssien saatavuus vaikuttavat yksilön toimintaan ja tavoitteisiin sekä yhteiskunnalliseen kehitykseen (Ferschl ym. 2022, 2). Teorian kautta voidaan ottaa huomioon esimerkiksi korruption, ympäristön saastumisen, syrjinnän, alhaisen koulutustason ja sosiaalisen syrjäytymisen vaikutuksia sekä uusia näkökulmia perinteisten taloudellisten näkökulmien rinnalle (MacNeill, O'Connor, Frederick & James-Charles 2021, 287–288; Preibisch ym. 2016, 2114).

Toimintamahdollisuuksia tarkastelevassa teoriassa keskiössä ovat taloudellisten resurssien tai muiden hyödykkeiden sijaan yksilön hyvinvointia lisäävät toiminnot ja valinnanmahdollisuudet (Hirvilammi & Mäki 2013, 121). Toimintamahdollisuuksien teoriassa hyvä elämä ja hyvinvointi ovat tavoiteltavissa olevia päämääriä, eli toimintoja (Ferschl ym. 2022, 2). Materiaalinen ja sosiaalinen pääoma ovat teorian mukaan resursseja, joiden avulla voidaan saavuttaa hyvinvointia. Materiaalinen ja sosiaalinen pääoma eivät kuitenkaan ole ainoita hyvinvointia määrittäviä tekijöitä, vaan hyvän elämän toteutumiseen vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten esimerkiksi koulutus, terveydenhuolto ja poliittinen vapaus (Groves 2021, 60). Hyvän elämän saavuttamiseen vaikuttaa lisäksi merkittävästi se, miten ihminen pystyy hyödyntämään olemassa olevia resursseja pyrkiessään kohti päämääriään, eli minkälaiset välineet hänellä on tavoitella päämääriään (Egdell & McQuaid 2016, 2). Näin ollen taloudelliset

resurssit ja muut hyödykkeet ovat välineitä, joiden avulla voidaan saavuttaa tavoiteltuja päämääriä (Viitasalo 2018, 26).

Toiminnot, toimintamahdollisuudet ja resurssit

Toimintamahdollisuuksien teoriassa keskeisimmät käsitteet ovat toiminnot (functionings) ja toimintamahdollisuudet (capabilities). Toiminnoilla tarkoitetaan sitä, miten yksilö toimii, ja yksilön valintojen mukaan toteutuneita toimintamahdollisuuksia. Toiminnot ovat päämääriä, joita kohden yksilö pyrkii, kuten esimerkiksi onnellisuus, terve elämä, vauraus tai sisäinen rauha. (MacNeill ym. 2021, 287; Sen 1999, 75; Viitasalo 2018, 25.) Tavoiteltavat toiminnot saattavat joltakin osin olla universaaleja, mutta pääasiassa ne ovat yksilöllisiä (Hirvilammi & Mäki 2013, 122). Toimintamahdollisuudet kuvaavat yksilön mahdollisuuksia, vapautta ja kykyä saavuttaa tavoittelemiaan toimintoja (Sen 1999, 75). Toimintoja tarkastellaan siitä näkökulmasta, mitä todellisia toimintamahdollisuuksia, vaihtoehtoja ja vapautta toimia ihmisellä on toiminnon saavuttamiseksi (Sen 1999, 75; Viitasalo 2018, 28).

Yksilön oma toimijuus sekä hänen mahdollisuutensa ja vapautensa tehdä omia päätöksiä ovat keskeisessä osassa toimintamahdollisuuksien teoriassa (Egdell & Ggrahan 2017, 1192). Teoriassa korostuvat näin ollen ihmisen vaihtoehtoiset valinnan mahdollisuudet ja ihmisen vapaus tehdä valintoja, mutta myös mahdollisuus jättää tekemättä valintoja (Viitasalo 2018, 28). Jotta ihmisellä voi olla kykyä ajatella tai tavoitella parempaa tulevaisuutta, täytyy hänellä olla kyky toimia (Eichsteller 2021, 175). Hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että ihmisellä on päämääriä, jotka saavat hänet toimimaan, sekä toimintamahdollisuuksia toimia tavoilla, joilla hän voi toteuttaa päämääriään (Groves 2021, 60).

On tärkeää erottaa toiminnot ja toimintamahdollisuudet toisistaan, toiminnot eivät ole sama asia kuin toimintamahdollisuudet. Mikäli tarkastellaan pelkästään toimintoja, jää toimintamahdollisuuksiin kytkeytyvä vapaus huomioimatta. On siis tarpeen tarkastella myös, mitkä ovat yksilön toimintamahdollisuuksien tarjoamat valinnan vaihtoehdot. Yhden vaihtoehdon valitseminen saattaa aiheuttaa toisesta vaihtoehdosta luopumisen. Vapaus valita ja valinnan vaihtoehdot ovat siis rajallisia. (Viitasalo 2018, 28.) Toimintamahdollisuudet todentuvat ihmisten arkielämässä tavoitelluiksi toiminnoiksi, joita yksilö onnistuu saavuttamaan silloin, kun hänellä on todellinen vapaus valita eri vaihtoehtojen välillä (Eichsteller 2021, 177). Vapaus ei synny pelkästään siitä, että ulkopuoliset eivät vaikuta yksilön

valintamahdollisuuksiin, vaan myös siitä, minkälaisia valinnan mahdollisuuksia yksilöllä todellisuudessa on (Baros & Manafi 2009, 113).

Toimintamahdollisuudet ovat resursseja, joita ihminen voi hyödyntää saavuttaakseen tavoittelemiaan toimintoja, kuten esimerkiksi onnellisen elämän. Sen (1999, 44) määrittelee muun muassa mahdollisuudet riittävään ravintoon, asumiseen, fyysiseen terveyteen ja koulutukseen sellaisiksi toimintamahdollisuuksiksi, jotka mahdollistavat keskeiset toiminnot. Tämän tarkemmin Sen ei ole määritellyt, mitä keskeiset toimintamahdollisuudet ovat. Senin sijaan toiset toimintamahdollisuusteoreetikot, kuten Nussbaum (2010), ovat listanneet ihmisen toiminnan kannalta tärkeimpiä toimintamahdollisuuksia. Nussbaum (2010) nostaa tärkeimmiksi toimintamahdollisuuksiksi mahdollisuuden tavanomaisen mittaiseen elämään, fyysisen terveyden, fyysisen koskemattomuuden, mahdollisuuden poliittiseen osallistumiseen ja mahdollisuuden koulutukseen. Näiden ohella jokaisella ihmisellä on luovuttamaton ihmisarvo ja perusoikeudet, joita yhteiskunnassa kunnioitetaan. (Nussbaum 2010, 39.)

Vaihtoehto Nussbaumin toimintamahdollisuuksien määrittelylle voi olla esimerkiksi pääomalähtöinen lähestymistapa, jossa toimintamahdollisuudet muodostuvat erilaisiksi resursseiksi tai pääomiksi, joita ihminen voi hyödyntää saavuttaakseen tavoittelemansa tulevaisuuden. Toimintamahdollisuuksien muodostamat resurssit tai pääomat voidaan jaotella usealla tavalla, esimerkiksi seuraavasti: taloudellinen pääoma (raha ja taloudellisesti arvokkaat toimintamahdollisuudet), sosiaalinen pääoma (sosiaaliset suhteet ja tuki), inhimillinen pääoma (koulutus, terveys, tieto), ekologinen pääoma (pääsy luonnon ääreen), fyysinen / rakennettu pääoma (rakennukset, tiet, infrastruktuuri), poliittinen pääoma (mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää ohjaaviin säädöksiin) sekä kulttuurinen pääoma (mahdollisuus harjoittaa perinteitä ja kulttuuria, syrjimättömyys). (MacNeill ym. 2021, 288.)

Toimintamahdollisuuksia kaventavia tekijöitä

Resurssien puute, kuten köyhyys, voi näyttäytyä toimintamahdollisuuksien puutteena. Taloudellisen niukkuuden lisäksi on kuitenkin olemassa monenlaista niukkuutta, joka aiheuttaa toimintamahdollisuuksien heikkenemistä (capability deprivation). Taloudellisen ja muun niukkuuden vaikutukset suhteessa toimintamahdollisuuksiin ovat yksilöllisiä, mutta myös ympäröivällä yhteiskunnalla on merkitystä siihen, miten niukkuus vaikuttaa toimintamahdollisuuksiin. (Sen 1999, 88.) Suhteellinen taloudellinen puute saattaa johtaa absoluuttiseen toimintamahdollisuuksien puutteeseen. Suhteellinen köyhyys vauraassa maassa

voi laajastikin rajoittaa ihmisen tai koko ihmisryhmän toimintamahdollisuuksia. Voidakseen tavoitella vauraassa yhteiskunnassa normaaleja sosiaalisia toimintoja (esimerkiksi matkapuhelin ja tietokone) tarvitaan siihen suhteessa runsaasti taloudellista pääomaa (Sen 1999, 89).

Taloudellinen epätasa-arvo vaikuttaa yksilön toimintamahdollisuuksiin eri tavoin kuin muut alueet, joilla tasa-arvoa yleensä tarkastellaan, kuten esimerkiksi hyvinvointiin, vapauteen tai elämänlaatuun liittyvä tasa-arvo. Esimerkkinä tästä voidaan tarkastella hyvin taloudellisesti toimeentulevaa henkilöä, jonka mahdollisuudet osallistua poliittiseen toimintaan ovat rajoittuneet. Tämä henkilö ei ole taloudellisessa mielessä köyhä, mutta hän elää silti niukuudessa, kun tarkastellaan hänen mahdollisuuksiaan poliittiseen osallisuuteen, joka on yksi keskeinen tekijä vapautta arvioitaessa. (Sen 1999, 93–94.)

Kokemukset epätasa-arvosta tai epäoikeudenmukaisuudesta vaikuttavat ihmisen vapauteen valita, minkälaista elämää hän tavoittelee (Egdell & McQuaid 2016, 3). Ihmisten välinen tasa-arvo ei kuitenkaan ole sama asia kuin perushyödykkeisiin tai -resursseihin liittyvä tasa-arvo (Baros & Manafi 2009, 114). Tasa-arvon toteutumiseen vaikuttavat ne toimintamahdollisuudet, jotka mahdollistavat tavoiteltujen toimintojen saavuttamisen. Tasa-arvon toteutumisen kannalta keskeisiä toimintamahdollisuuksia ovat saavutettavissa oleva terveydenhuolto, koulutus, mahdollisuus osallistua työelämään, syrjimättömyys ja yhteiskunnallinen tasa-arvo. Nämä ovat usein toimintamahdollisuuksia, joiden toteutumiseen vaikuttavat pääasiallisesti rakenteelliset tekijät yksilöllisten tekijöiden sijaan. (Egdell & McQuaid 2016, 3; Eichsteller 2021, 176.) Yksilöiden saattaa toisinaan olla vaikea hahmottaa kaikkia toimintamahdollisuuksiaan rakenteellisen epätasa-arvon vuoksi (Egdell & McQuaid 2016, 4).

Maahantulijoiden toimintamahdollisuudet

Maahantulijat ovat ihmisryhmä, joka elää yhteiskunnan varjoissa, missä epätasa-arvoisesti jakautuva hyvinvointi ja oikeudet määrittävät heidän elämänvalintojaan (Eichsteller 2021, 175). Maahanmuuttajien yhteiskunnallisesti epätasa-arvoinen asema näkyy muun muassa maahanmuuttajien (poliittisen) vallan puutteena. Maahanmuuttajien ääni puuttuu usein yhteiskunnallisesta keskustelusta, politiikasta ja kulttuurista. Tämä johtaa siihen, että vähemmistössä olevat joutuvat mukauttamaan omia arvojaan ja ajatuksiaan hyvästä elämästä sopeutuakseen valtaväestön maahanmuuttajille asettamiin odotuksiin. (Eichsteller 2021, 176.) Maahanmuuttajien toimintamahdollisuuksia voidaan tarkastella myös osallisuuden

näkökulmasta. Osallisuus muodostaa ikään kuin monitasoisen toimintamahdollisuuden, jonka toteutuminen riippuu monesta tekijästä, kuten esimerkiksi siitä, onko yksilöllä mahdollisuutta terveydenhuoltoon, asuntoon, koulutukseen ja työllistymiseen. Kun yksilön osallisuuteen liittyvät toimintamahdollisuudet kaventuvat, rajoittuvat yleensä yksilön todelliset mahdollisuudet muuntaa olemassa oleva mahdollisuus toiminnaksi. (Baros & Manafi 2009, 117.)

Toimintamahdollisuuksien teoriassa on keskiössä ajatus siitä, että ihmisellä on oikeus elää hyvää elämää. Hyvä elämä on muutakin kuin vain juuri ja juuri hengissä pysymistä tai perustarpeiden täyttymistä ja se sisältää mahdollisuuden tavoitella ja saavuttaa itselleen tärkeitä asioita. (Egdell & McQuaid 2016, 1.) On tärkeä tiedostaa, että ei ole olemassa pelkästään yhtä indikaattoria, jonka perusteella elämänlaatua voidaan mitata. Mikäli elämänlaatua halutaan mitata, on otettava huomioon yhteiskunta ja ympäristö, jossa yksilö elää, sekä lisäksi yksilön omat valinnat. Maahanmuuton näkökulmasta katsottuna elämänlaatuun vaikuttavat myös muun muassa erilaisten ryhmien odotukset, kuten vastaanottavan maan odotukset, odotukset lähtömaassa sekä maahanmuuttajaryhmän omat odotukset. Lisäksi maahanmuuttajan elämänlaatuun vaikuttavat yksilön omat odotukset. (Eichsteller 2021, 176.)

Maahanmuuttajan näkökulmasta taloudelliset resurssit saattavat näyttäytyä tärkeinä, mutta tärkeämmiksi nousevat silti sellaiset resurssit, joita maahanmuuttaja voi hyödyntää uuteen maahan sopeutumisessa (Eichsteller 2021, 176). Yleensä tärkeänä pidetään kykyä oppia uuden asuinmaan kieli, jotta pystyy integroitumaan ja työllistymään. Kielen oppiminen itsessään ei vielä kuitenkaan tutkimusten mukaan ole tae integroitumiselle. Tärkeää on, että maahanmuuttaja on siinä asemassa, että hän pääsee käyttämään uutta oppimaansa kieltä ja että hän tulee kuulluksi ja nähdyksi. Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan välttämättä aina ole siinä asemassa, että heillä on mahdollisuus tulla kuulluksi ja nähdyksi. (Eichsteller 2021, 178.)

Maahanmuuttajat ovat usein kantaväestöä heikommassa sosioekonomisessa asemassa ja kokevat useammin työttömyyttä kuin kantaväestö (Vitus 2022, 400). Työttömyys itsessään aiheuttaa usealla tavalla toimintamahdollisuuksien heikkenemistä. Taloudellisen niukkuuden lisäksi työttömyydestä aiheutuu usein myös monta muuta toimintakykyä rajoittavaa tekijää, kuten muun muassa työmotivaation alenemista, osaamisen ja itsetunnon laskua sekä syrjäytymistä. Voidaankin sanoa, että työttömyys on yksi merkittävin epätasa-arvoa aiheuttava tekijä. (Sen 1999, 94–95.)

Pakolaisuutta ja turvapaikanhakua säätelevät monet kansalliset ja kansainväliset lait ja normit, jotka luovat rakenteellisia haasteita omasta maasta pakenevalle henkilölle. Yksittäisen maahantulijan näkökulmasta nämä lainsäädännölliset tekijät sekä niihin liittyvät byrokraattiset toimenpiteet saattavat monilta osin kaventaa hänen toimintamahdollisuuksiaan. Esimerkiksi oleskeluluvan saaminen, pankkitilin avaaminen, sosiaalietuuksien hakeminen ja aikaisempien tutkintojen tunnistaminen saattavat byrokraattisuudessaan muodostua esteiksi yksilön toimintamahdollisuuksien toteutumiselle. (Eichsteller 2021, 178.)

Yksilöllinen kyky hyödyntää olemassa olevia toimintamahdollisuuksia

Ihmisten välillä on eroa siinä, miten he kykenevät muuntamaan toimintamahdollisuudet toiminnoiksi (Cambell & McKendrick, 2017, 124). Toimintamahdollisuudet ovat pelkästään mahdollisuuksia, joiden täytyy vielä todentua toiminnoiksi (Eichsteller 2021, 177). Jotta toimintamahdollisuudet voivat muuttua toiminnoiksi, on tärkeää, ettei ympäristössä ole estäviä tekijöitä, jotka saavat yksilön mukauttamaan omia valintojaan (Baros & Manafi 2009, 114). Ihmisten kyky muuntaa mahdollisuuksia toiminnoiksi riippuu myös vapaudesta tehdä itsenäisiä valintoja (Cambell & McKendrick, 2017, 124–125).

Kun tarkastellaan yksilön toimintamahdollisuuksia, tulisi ottaa huomioon resurssit, jotka yksilöllä on käytettävissään, sekä yksilön kyky tai kyvyttömyys muuntaa edellä mainitut resurssit toimintamahdollisuuksiksi. Näiden lisäksi tulee huomioida myös ne rakenteelliset tekijät, jotka mahdollistavat tai rajoittavat olemassa olevien resurssien muuntamisen toimintamahdollisuuksiksi. Rakenteellisesta näkökulmasta tulee tarkastella yhteiskunnallisia kerrostumia (sosioekonominen asema, sukupuoli, kansallisuus, ym.), yhteiskunnassa vallitsevia normeja ja sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuuksia sekä sitä, ovatko mahdollisuudet todellisia kaikille ihmisryhmille. (Bonvin & Moachon 2008, 297–298.)

Baros ja Manafi (2009) luokittelevat toimintamahdollisuuksia rajoittavat tekijät kolmeen eri kategoriaan: a) yksilölähtöiset, b) rakenteelliset ja kulttuuriset sekä c) institutionaaliset. Lisäksi he listaavat neljä mahdollisuuksien ”porrasta”, jotka vaikuttavat siihen, pystyykö yksilö muuntamaan saadun mahdollisuuden toiminnaksi ja sitä kautta toimintamahdollisuudeksi (Baros & Manafi 2009, 115–116.):

- Tieto / tietoisuus (yksilö saattaa menettää jonkin tietyn mahdollisuuden, mikäli hänellä ei ollut tietoa ko. mahdollisuudesta tai tietoa siitä, että ko. mahdollisuuden saavuttaminen saattaisi olla mahdollista hänelle)
- Puuttuvat keinot (yksilöllä ei ole ennestään sellaisia toimintamahdollisuuksia, joiden kautta hän voisi saavuttaa uusia mahdollisuuksia)
- Ulkoiset tekijät (kun yksilö on eri tavoin alisteisessa asemassa, ovat hänen toimintamahdollisuutensa rajoittuneet)
- Yksilön tavoitteet (yksilö saattaa joutua priorisoimaan tai tekemään kompromisseja erilaisia mahdollisuuksia tavoitellessaan, jotta hän saavuttaa sen mahdollisuuden, jota eniten tavoittelee)

Toimintamahdollisuuksien teorian rajoitukset

Toimintamahdollisuuksien teoriaa on arvosteltu muun muassa siksi, että siinä ei pyritä puuttumaan rakenteisiin, jotka luovat epätasa-arvoa yhteiskunnassa. Teoriassa korostuu yksilön omavaraisuus, mutta todellisuudessa ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan niin materialistisesti kuin myös tunteiden tasolla. Toimintamahdollisuuksien teorian on myös sanottu ylikorostavan rationaalista ja kognitiivista toimintaa eikä siinä oteta tarpeeksi huomioon intersubjektiivisuutta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Toisaalta ei kuitenkaan sovi unohtaa, että toimintamahdollisuuksien teorian keskeisimpänä ajatuksena on edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Toimintamahdollisuuksien teoria on alati kehittyvä ja sen puitteissa voidaan varmasti tulevaisuudessa vastata myös niihin alueisiin, joista sitä on kritisoitu. (Egdell & Graham 2017, 1194.)

3.2 Tulevaisuuteen tähtäävät pyrkimykset

Toimintamahdollisuuksien teoriassa toimijuus (agency) on toimintojen ja toimintamahdollisuuksien lisäksi yksi keskeisempiä käsitteitä. Toimijuus kertoo yksilön mahdollisuuksista tavoitella haluamiaan päämääriä. Toimijuudessa korostuvat aktiiviset valinnat, jotka johtavat hyvän elämän ja hyvinvoinnin saavuttamiseen. (Viitasalo 2018, 37) Pyrkimykset (aspirations) ovat sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti muokkautuneita tavoitteita ja tulevaisuuteen suuntautuneita toiveita, jotka syntyvät osana ihmisten välistä vuorovaikutusta (Cambell & McKendrick 2017, 122; Viitasalo 2018, 38). Pyrkimykseen

viitataan ihmisen tulevaisuuteen suuntaavilla tietoisilla ja tiedostamattomilla toiveilla ja tavoitteilla. Pyrkimykset lisäävät ihmisen toimijuutta ja johtavat motivoitumiseen silloin, kun ihmisellä on kyky tavoitella asioita, joita hän pitää mahdollisena (Viitasalo 2018, 39).

Pyrkimysten kautta ihminen voi yrittää saada aikaan muutoksen omassa elämäntilanteessaan tai ympäröivässä yhteiskunnassa. Eriarvoisuus vaikuttaa pyrkimyksiin, odotuksiin ja tavoitteisiin, sillä mahdottomalta tuntuvaa on vaikea tavoitella. Kun olemassa olevien mahdollisuuksien hahmottaminen on haasteellista, puhutaan ”virheellisestä tietoisuudesta”. Tulevaisuuden mahdollisuuksien hahmottaminen vaikeutuu silloin, kun ihmisen pyrkimykset mukautuvat ympäristön eriarvioistavien odotusten mukaisiksi. (Viitasalo 2018, 37.)

Pyrkimyksiä voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Toisaalta kyky pyrkiä on yksi toiminto tai olemisen ja tekemisen muoto. Tässä mielessä tarkasteltuna pyrkimys on aktiivinen toiminto, joka saa alkunsa abstraktin ajattelun kautta ja joka kehittyy erilaisten ilmaisumuotojen kautta olemiseksi tai tekemiseksi. Toisaalta ihmisen kykyä ja vapautta pyrkiä voidaan myös pitää yhtenä toimintamahdollisuutena. Toisilla henkilöillä saattaa olla suuremmat toimintamahdollisuudet pyrkimysten suhteen kuin toisilla (Eichsteller 2021, 175). Tässä mielessä voidaan siis ajatella, että kyky pyrkiä tai asettaa pyrkimyksiä voi mahdollistaa myös tulevien toimintamahdollisuuksien ja toimintojen toteutumisen. Mikäli yksilöllä on rajalliset mahdollisuudet asettaa tulevaisuuteen suuntautuvia pyrkimyksiä, saattaa hänen vapautensa rajoittua niiden toimintojen valitsemisessa, joita hän itse arvostaa. (Hart, 2014, 75.)

Kaikki pyrkimykset eivät muutu toimintamahdollisuuksiksi ja sitäkin harvemmat pyrkimykset muuttuvat toiminnoiksi (Eichsteller 2021, 177). Nuoret saattavat kokea erilaisia rajoituksia tulevaisuuteen suuntautuvien pyrkimystensä suhteen. Pyrkimyksiä saattaa joutua sopeuttamaan esimerkiksi ulkoisten odotusten vuoksi. Tietyt pyrkimykset saattavat olla sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset, ja osa nuorten pyrkimyksistä jää kokonaan ilmaisematta ja toteutumatta siitä syystä, että ne eivät välttämättä ole ympäristön odotusten mukaisia. (Hart 2014, 75.) Nuori saattaa esimerkiksi ilmaista pyrkivänsä yliopistoon opiskelemaan, koska kokee sen suuntaisia toiveita vanhempiensa suunnasta, vaikka nuori itse toivoisi itselleen ammatillista koulutusta. Yksilön kyky pyrkiä voi vahvistua tai rajoittua hänen sosiaalisen ympäristönsä vaikutuksesta (Hart 2014, 76).

Appadurai (2004) on esittänyt pyrkimykset ja kyvyn asettaa tulevaisuuteen suuntautuneita toiveita oleelliseksi osaksi toimintamahdollisuuksien teoriaa. Hän on nimennyt kyvyn pyrkiä

(capacity to aspire) metakyvyksi, joka vaikuttaa kaikkiin yksilön toimintamahdollisuuksiin. Vaikka ihminen eläisi moninaisessa puutteessa, voivat pyrkimykset ja kyky asettaa tulevaisuuteen suuntautuneita toiveita laajentaa hänen toimintamahdollisuuksiansa lisääntyneen toimijuuden muodossa. (Appadurai 2004, 64–70.) Yksilön kykyyn navigoida / asettaa pyrkimyksiä tulevaisuuteen vaikuttavat niin rakenteelliset, historialliset, sosiaaliset kuin institutionaalisetkin tekijät (Bereményi & Hellgren 2022, 155).

Ray (2006) integroi Appadurain ajatukset pyrkimyksistä ja kyvystä asettaa tulevaisuuteen suuntautuvia toiveita ja tavoitteita käsitteelliseksi malliksi kolmen keskeisen käsitteen avulla. Pyrkimysten ikkunalla (aspiration window) kuvataan niitä toimintoja, joiden ihminen arvioi olevan mahdollisia siinä yhteiskunnassa, jossa hän elää. Pyrkimysten aukolla (aspiration gap) tarkoitetaan ihmisen tavoittelemien toimintojen ja niiden saavuttamiseen tarvittavien resurssien välimatkaa. Pyrkimysten aukon ollessa liian suuri tai pieni, voidaan puhua pyrkimysten epäonnistumisesta (aspiration failure). Liian suuri pyrkimysten aukko johtaa usein turhautumiseen, kuten voi tapahtua myös liian pienen pyrkimysten aukon kohdalla. (Ray 2006, 410–414.)

Kirjassa ”The Future as a Cultural Fact” Appadurai (2013) kuvaa tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiä kyvyksi tulkita karttaa, joka johtaa tulevaisuuteen. Appadurain mukaan kyky asettaa tulevaisuuteen suuntautuvia pyrkimyksiä on riippuvainen ihmisen aikaisemmista elämäkokemuksista. Tulevaisuus on ihmisten muovailtavissa, mutta tulevaisuuden muotoutumiseen vaikuttavat yksilön omien tavoitteiden lisäksi myös kulttuuriset, materiaaliset ja ympäristölliset tekijät. (Appadurai 2013, 3.) Yksilön ongelmanratkaisukyky ja kyky käyttää mielikuvitusta ovat tulevaisuuteen suuntautuvia kulttuurisia asenteita, jotka ovat välttämättömiä, jotta yksilö voi haastavasta elämäntilanteestaan huolimatta tavoitella parempaa tulevaisuutta. (Catalani 2020, 15.)

Bereményi & Hellgren (2022) viittaavat artikkelissaan Appadurain käyttämään, pyrkimyksiin liittyvään ”navigointikykyyn”. Pyrkimykset ovat ikään kuin tulevaisuuteen suuntaava kartta, jossa on lukuisia erilaisia vaihtoehtoja ja polkuja. Jotta yksilö osaa tulkita tätä karttaa, tarvitsee hän kartanlukutaitoja. Hänen täytyy muun muassa osata paikantaa itsensä tuolta kartalta ja ymmärtää, missä hän sijaitsee suhteessa tulevaisuudentavoitteisiinsa. Lisäksi hänen täytyy ymmärtää mittasuhteita, jotta hänellä on kykyä vertailla eri alueita. Ihmisten, joiden navigointikyky on heikko, saattaa olla vaikea navigoida tulevaisuuteen ja heidän polkunsa

tulevaisuuteen voi näyttäytyä epävarmana. Vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin navigoiminen on riippuvainen yksilön aikaisemmista yksilöllisistä ja kollektiivisista kokemuksista. Lisäksi täytyy pitää mielessä, että epäonnistumisen mahdolliset taloudelliset, sosiaaliset ja emotionaaliset seuraukset ovat suurempia heille, jotka jo entuudestaan elävät niukkuudessa. (Bereményi & Hellgren 2022, 156.)

Appadurain (2013) mukaan tietynlaiset yksilölliset ja kollektiiviset kielteiset kokemukset saattavat heikentää ihmisen pyrkimyksiä ja kykyä tavoitella parempaa tulevaisuutta. Appadurai puhuu menetetyistä tulevaisuuksista, jolla hän tarkoittaa sitä, että ihminen kadottaa kyvyn pyrkiä parempaan tulevaisuuteen ja tulevaisuus ikään kuin kaventuu nykyhetken ympärille. Ihminen kadottaa näin ollen kyvyn kuvitella tulevaisuuden erilaisena ja parempana. (Appadurai 2013, 299) Anna-Mari Isola puolestaan kirjoittaa niukkuusteoriasta, jonka mukaan niukkuudessa eläminen aiheuttaa vaihtoehtottomuuden ja näköalattomuuden tilan, jossa ihmisen valta omaan elämään ja siihen vaikuttamiseen hupenee. Näköalattomuuden tilassa ihmisen on vaikea nähdä vaihtoehtoja ja siten myös vaikeaa asettaa tavoitteita tulevaisuudelle (Isola 2016, 596).

Sosiologiasta löytyy teorioita siitä, että muun muassa köyhyys, juurettomuus ja pakkomuutto omasta kotimaasta vaikuttavat henkilöiden kykyyn tavoitella parempaa tulevaisuutta (Groves 2021, 60). Niklas Luhmann (1976), saksalainen sosiologi sekä yksi modernin systeemiteorian kehittäjistä, käyttää tulevaisuudesta käsitettä ”tulevaisuuden horisontti”. Kun ihminen on menettänyt horisontin, on hän myös menettänyt kykynsä asettaa tulevaisuuteen suuntautuvia tavoitteita ja pyrkimyksiä. Tämä johtaa siihen, että tulevaisuus ei ole koskaan läsnä. Vaikka tulevaisuuden horisonttiin ei koskaan pääse käsiksi, vaikuttaa se silti voimakkaasti nykyhetken määrittelyyn. Tulevaisuus on kuin heijastus nykyisyyden ulkopuolelta, joka auttaa meitä jäsentämään nykyhetkeä. Tulevaisuuskuvamme voi Luhmannin mukaan muuttaa käsitystämme siitä, minkälainen maailma on ja mitkä toimintamahdollisuutemme tässä hetkessä ovat. (Luhmann 1976, 140.)

Kaikissa kulttuureissa rakennetaan jatkuvasti eri merkitysten avulla turvallisuutta ja varmuutta tuntemattomaan tulevaisuuteen. Tämä on pyrkimystä luoda ennakoiva käytäntöjä, joiden avulla voidaan kohdata tulevaisuus tai jopa vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen. Tällaiset käytännöt voivat kuitenkin olla haavoittuvia. Kun käytännöt haavoittuvat tai ihmiset kokevat niihin liittyvää menetystä, voi henkilön kyky asettaa pyrkimyksiä ja tavoitella toivotunlaista tulevaisuutta kadota ja kyky navigoida tulevaisuuteen vaikeutua. (Groves 2021, 60.)

Omasta kotimaasta poismuutto on itsessään jo seurausta tulevaisuuteen asetetuista pyrkimyksistä, myös nuorten kyseessä ollessa. Maahanmuuttajanuoret joutuvat kuitenkin usein kokemaan yhteiskunnallista ja taloudellista syrjäytymistä ja tästä johtuen mukauttamaan pyrkimyksiään jopa siinä määrin, että se vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa (Vitus 2021, 403). Syrjäytyminen heikentää usein merkittävästi toimintamahdollisuuksia (capability deprivation) ja saattaa aiheuttaa myös niiden saavuttamisen epäonnistumisen (Redmond & Skattebol 2019, 37).

Erytisesti syrjintää kokevat vähemmistöt (kuten maahanmuuttajat) joutuvat kohtaamaan monenlaisia haasteita, kun he rakentavat omia pyrkimyksiään. Maahanmuuttajien pyrkimykseen vaikuttavat niin sosioekonomiset olosuhteet, sukupuoli, etnisyys kuin myös muut rakenteelliset tekijät (Bereményi & Hellgren 2022, 151–152.) Termillä ”pyrkimyspääoma” (”aspirational capital”) viitataan yksilön kykyyn pitää kiinni omista toiveistaan ja pyrkimyksistään, vaikka hän joutuu kohtaamaan rakenteellista epätasa-arvoa. (Bereményi & Hellgren 2022, 155.)

Maahanmuuttajat ja muut vähemmistöt kohtaavat erilaisia haasteista asettaessaan tulevaisuuteen suuntaavia pyrkimyksiä. Normatiiviset tulevaisuudenodotukset (yhteiskunnallisesti hyväksytyt odotukset mm. koulutuksen, työllistymisen ja elämäntavan suhteen) sekä totutut odotukset (ennalta opitut ja totutut tulevaisuuden toiveet ja suunnitelmat) painavat enemmän kuin varsinaiset tulevaisuuteen suuntaavat pyrkimykset. Sopeutetut pyrkimykset puolestaan heijastavat henkilökohtaisia mieltymyksiä ja tulevaisuudentoiveita, mutta pysyvät kuitenkin usein ympäristön hyväksytyksi koetuissa rajoissa. Laiminlyödyillä pyrkimyksillä viitataan niihin pyrkimykseen, joissa toimintamahdollisuudet ympäristön näkökulmasta näyttävät pieniltä, mutta yksilön pyrkimykset silti kunnianhimoisilta, ja joissa yksilö ei saa ympäristöltään tukea pyrkimystensä suhteen, koska ne koetaan epärealistiseksi. (Bereményi & Hellgren 2022, 155–156.)

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, minkälaisia tulevaisuuteen liittyviä toiveita ja pyrkimyksiä alaikäisenä maahan yksin tulleilla nuorilla turvapaikanhakijoilla ja kotoutumisen alkuvaiheessa olevilla nuorilla on. Tutkielmassa tarkastelen erityisesti sitä, mitä maahan tulleet nuoret ajattelevat hyvän ja tavoiteltavan elämän pitävän sisällään tulevaisuudessa ja mitä toimintamahdollisuuksia heillä on toivotun tulevaisuuden tavoittelussa. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Mitä pyrkimyksiä hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvat pitävät sisällään?
2. Minkälaisia toimintamahdollisuuksia hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi nuorten tulevaisuuskuvat sisältävät?

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto on kerätty kahdesta Helsingin Diakonissalaitoksen nuorille maahanmuuttajille palveluita tarjoavassa palveluyksikössä järjestetystä ryhmähaastattelumuotoisesta tulevaisuuskeskustelusta. Palveluyksiköt, joissa ryhmähaastattelut järjestettiin, tarjoavat palveluita yksin maahan tulleille nuorille, kotoutumisen alkuvaiheessa oleville ja monikulttuurisille nuorille. Nuoret kutsuttiin osallistumaan ryhmämuotoiseen tulevaisuuskeskusteluun, jossa keräsin heidän ajatuksiaan tulevaisuudesta. Haastattelun kohderyhmä koostui 18–25-vuotiaista kotoutumisen alkuvaiheessa olevista nuorista ja nuorista, jotka ovat tulleet Suomeen turvapaikanhakijoiksi ilman huoltajaa tai perhettä.

Ryhmähaastattelut toteutin hyödyntäen Diakonissalaitoksen Ilmiöaseman keskusteluopasta ”Näin järjestät tulevaisuuskeskustelun Ilmiöasemalla”. Kysymykset muutettiin mahdollisimman selkeälle suomen kielelle, jotta nuoret, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ymmärtäisivät kysymykset paremmin. Tulevaisuuskeskusteluiden järjestämisestä ja ajankohdista sovin palveluyksiköiden kanssa etukäteen. Yksiköiden työntekijät kertoivat nuorille tutkimuksesta ja yrittivät rekrytoida nuoria mukaan ryhmähaastatteluun.

Päädyin ryhmähaastatteluun muun muassa sen tehokkuuden vuoksi, yhdellä kerralla saadaan haastateltua useita ihmisiä. Lisäksi tyhmähaastattelu sopii erityisesti tilanteisiin, joissa halutaan tutkia minkälaista yhteistä ymmärrystä haastateltavat muodostavat yksilöllisistä käsityksistä. Ryhmähaastattelussa tutkijan positio on erilainen kuin yksilöhaastattelussa, sillä haastateltavat eivät välttämättä vastaa suoraan vain tutkijan kysymykseen, vaan he saattavat kommentoida toisen vastaajan puheenvuoroa. (Pietilä 2017, 113–114.) Ryhmähaastattelussa on myös yksilöhaastatteluita pienempi riski sille, että haastattelijä vaikuttaa siihen, mitä asioita ja miten haastateltavat tuovat esille. (Sulkunen 1990, 264–265.) Ryhmähaastattelun rajoitteena on muun muassa se, että ryhmässä ihmiset pyrkivät yleensä pääsemään yhteisymmärrykseen, jolloin eriävät mielipiteet saattavat jäädä ilmaisematta (Pietilä 2017, 114). Lisäksi erilaiset ryhmädynaamiset tekijät saattavat vaikuttaa ryhmähaastattelun etenemiseen esimerkiksi siten, että aktiiviset keskustelijat dominoivat keskustelua (Pietilä 2017, 115).

Palveluyksikön tiloihin tulostettiin kutsu osallistua tulevaisuuskeskusteluun. Lisäksi toimintaan osallistuville nuorille annettiin kutsu henkilökohtaisesti ja tekstiviestitse tai sähköpostitse. Kutsun yhteydessä kutsutut saivat tutkimustiedotteen, josta he saivat tietoa siitä, että tulevaisuuskeskustelun aineistoa käytetään tutkimukseeni ja että osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimustiedote oli laadittu mahdollisimman selkeällä suomen kielellä, jotta tiedotteen ymmärtäminen oli mahdollisimman helppoa nuorille, joiden äidinkieli ei ole suomi.

Ryhmähaastatteluja järjestettiin kaksi, joista ensimmäiseen osallistui yhdeksän ja toiseen kuusi nuorta. Ensimmäisen ryhmähaastattelun aineistosta rajasin pois yhden haastatteluun osallistuneen vastaukset ja toisen ryhmähaastattelun aineistosta kahden haastatteluun osallistuneen nuoren vastaukset, koska he eivät kuuluneet tutkielman kohderyhmään. Yhden ryhmähaastattelun kesto oli noin 1,5 tuntia.

Haastattelutilanteessa osallistujat saivat lisätietoa niin tutkimukseen osallistumisesta kuin tulevaisuuskeskustelustakin. Lisäksi osallistujat allekirjoittivat kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Osallistujien kesken käytiin myös läpi keskustelun pelisäännöt, jotta tilanne oli turvallinen kaikille keskusteluun osallistujille. Keskusteluihin osallistujille tarjottiin juotavaa ja syötävää kiitokseksi osallistumisesta.

Haastattelurunko koostui kahdeksasta kysymyksestä: 1. Mitä ajattelet, kun kuulet sanan ”tulevaisuus”? 2. Minkä yhden asian haluaisit muuttaa elämässäsi / yhteiskunnassa? 3. Mikä on elämäsi suurin muutos viimeisen kymmenen vuoden aikana? Mistä se johtui? 4. Mitä mielestäsi

kuuluu hyvään elämään? 5. Mitkä pitäisi tapahtua, että saisit tulevaisuudessa elää hyvää elämää? 6. Mikä sinua huolestuttaa tulevaisuudessa? 7. Mikä sinusta tuntuu tulevaisuudessa hyvältä ja toiveikkaalta? 8. Milloin olet voinut itse vaikuttaa tulevaisuuteen? Kerro, miten vaikutit tulevaisuuteen. Varsinaisia kysymyksiä täydensin haastattelutilanteessa tarvittaessa apukysymyksillä.

Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne hyödyntämällä Microsoft Wordin litterointitoimintoa. Lisäksi tarkistin, että litterointitoiminto oli poiminut tiedot nauhoitteelta oikein, ja korjasin kohdat, jotka se oli kirjautunut väärin tai jotka olivat jääneet pois. Litterointivaiheessa poistin aineistosta myös kolmen kohderyhmään kuulumattoman nuoren vastaukset. Lisäksi poistin litterointiaineistosta puhujien nimet ja paikkakunnat osallistujien anonymiteetin turvaamiseksi. Litteroituna aineisto käsitti kokonaisuudessaan 33 sivua fontilla Times New Roman, fontin koko 12 ja riviväli yksi. Vastaukset vaihtelivat pituudeltaan, osa vastauksista oli yksisanaisia, osa vastauksista oli useamman lauseen mittaisia.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi

Mitään yleistä metodia ryhmähaastatteluiden analyysiin ei ole olemassa, kuten ei missään muussakaan tutkimuksessa (Sulkunen 1990, 271). Aineiston analyysimenetelmänä käytin laadullista sisällönanalyysiä, jonka avulla aineistoa voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Näin voidaan saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleistetyssä muodossa johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysissä aineistoa voidaan lähestyä induktiivisella tai deduktiivisella analyysillä tai niiden välimaastoon sijoittuvalla abduktiivisella, eli teoriaohjaavalla analyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–126). Tämän tutkielman aineistoon käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi mahdollistaa aineistolähtöisen lähestymistavan aineiston analyysin mutta siten, että analyysin edetessä hyödynnetään aikaisempaa teoriatietoa, joka ohjaa analyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Aineiston analyysin aloitin tarkastelemalla keräämääni materiaalia aineistolähtöisesti ja valitsemalla siitä analyysiyksiköt. Analyysin edetessä liitin aineistosta havaitsemiani teemoja tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen siten, että aiempi tieto ja valittu teoria ohjasivat analyysin tekemistä. Tällä tavoin pystyin hyödyntämään tutkielmani teoreettisia käsitteitä aineistosta tekemiini havaintoihin.

Aineiston analyysin pohjana käytin Tuomen ja Sarajärven (2018) mallintamaa analyysiprosessia, joka koostuu tutkimusaineiston kolmivaiheisesta analyysistä. Käytännössä

laadullinen sisällönanalyysi koostuu kolmesta eri vaiheesta: redusoinnista, klusteroinnista ja abstrahoinnista. Analyysin ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen. Tavoitteena on pelkistää aineisto siten, että siitä karsitaan ja tiivistetään pois tutkimukselle epäolennainen tieto. Toinen vaihe, eli klusterointi, koostuu aineiston ryhmittelystä. Ryhmiteltäessä aineistoa aineistosta etsitään ja käydään läpi pelkistettyjä ilmaisuja ja etsitään niistä kuvaavia käsitteitä. Pelkistettyjen ilmausten ja kuvaavien käsitteiden lisäksi ryhmittelyvaiheessa käsitteistä muodostetaan eri luokkia ja alaluokkia. Kolmas vaihe koostuu aineiston abstrahoinnista, eli aineisto käsitteellistetään liittämällä empiirinen aineisto aikaisempaan teoretiseen tietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–126.)

Aineiston redusointi

Aloitin aineiston läpikäynnin ja tarkastelun siten, että kiinnitin aineistossa huomiotani niihin asioihin, jotka olivat oleellisia teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysteni näkökulmasta (Alasuutari 2011, 31). Tämän jälkeen tiivistin aineistoa etsimällä siitä sellaisia ilmaisuja, joita pidin oleellisina tutkimuskysymysteni näkökulmasta. Samalla karsin aineistosta tutkielmani kannalta epäolennaisen tiedon pois. Lisäksi alleviivasin sanoja ja lauseita eri värein siten, että tietty väri edusti tiettyä asiakokonaisuutta. Tämän jälkeen muodostin alleviivatuista sanoista ja lauseista pelkistetyt ilmiöt erivärisille Post-it-lapuille siten, että tietyt värit edelleen edustivat tiettyä asiakokonaisuutta. Eriväristen Post-it-lappujen avulla oli helpompi hahmotella eri kokonaisuuksia, joita aineistosta havaitsin.

Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisilmausien pelkistämisestä

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu
”Suomen kielen oppiminen on ollut sellainen tosi merkityksellinen asia. Se on avannut ovia se kielen oppiminen.”	Suomen kielen oppimisen tärkeys
”Olisi hyvä, että maahanmuuttajia otettaisiin enemmän töihin, että me saataisiin apua työpaikan saamisessa ja että ei olisi niin vaikea saada töitä”	Pelko, että jää työttömäksi

Aineiston klusterointi

Aineistoni analyysi eteni seuraavaksi klusterointiin, eli aineiston ryhmittelyyn, siten, että kävin useaan otteeseen läpi alkuperäiset ilmaukset ja muodostamiani pelkistetyt ilmaukset etsien niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Pelkistämisen ja alustavan ryhmittelyn jälkeen aineistosta alkoi muodostua selkeämpi kokonaisuus, josta tutkimuksen kannalta tärkeänä

pitämieni analyysiyksiköiden muodostaminen alkoi. Yhdistin samankaltaiset ilmaukset omiksi ryhmikseen, jotka nimesin sisältöä kuvaaviin alaluokkiin, joita muodostui yhteensä 24. Lisäksi ryhmittelin alaluokat kuuteen eri pääluokkaan. Taulukossa 2 havainnollistetaan, kuinka ryhmittelin pelkistetyistä ilmaisusta alaluokkia ja yläluokkia

Taulukko 2. Esimerkkejä alaluokkien ja yläluokkien muodostumisesta

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
Suomen kielen oppimisen tärkeys	Suomen kielen oppiminen	Kotoutuminen ja asettuminen
Pelko, että jää työttömäksi	Työttömyyden uhka	Maahanmuuttajien opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet

Aineiston abstrahointi

Aineiston abstrahointivaiheessa tapahtuu aineiston käsitteellistäminen, eli tutkielman empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126.). Teoreettiset käsitteet muodostuvat teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisemmasta teorian tiedosta käsin. Kyseessä on siis abduktiivinen päättely, jossa aineiston analyysiprosessia ohjaa sekä aineisto että aikaisempi teorian tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126). Abstrahointivaiheessa otin aineiston analyysin tueksi tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, eli toimintamahdollisuuksien teorian ja pyrkimykset. Analyysikehikon pääluokat muodostin yhdistämällä teoreettisen viitekehyksen aineistooni ja käsitteisiin. Tällä tavoin teorian tieto toimintamahdollisuuksien teoriasta ja tulevaisuuteen liittyvistä pyrkimyksistä tulevat esiin tutkimustuloksissani.

Tutkielmani teoreettiseen viitekehyksen ohjaamana muodostin aineistosta kaksi pääluokkaa, jotka pohjautuvat tutkimuskysymyksiini. Ensimmäinen pääluokka on: ”Pyrkimykset kohti hyvää elämää tulevaisuudessa”. Tällä pääluokalla on kolme yläluokkaa: a) turvallinen ja rauhallinen elämä, b) kotoutuminen ja asettautuminen, c) ammatti ja toimeentulo. Toinen pääluokka on nimeltään ”Toimintamahdollisuudet hyvän tulevaisuuden tavoittelussa”. Toinen pääluokka pitää sisällään kolme eri yläluokkaa: a) hyvinvointiyhteiskunnan tuki, b) kotoutumisen ja asettumisen edellytykset, c) maahanmuuttajien opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet. Taulukossa 3 havainnollistan muodostamani pääluokat sekä ylä- ja alaluokat.

Taulukko 3. Pääluokat sekä ylä- ja alaluokat.

Alaluokat	Yläluokat	Pääluokat
Oma ja läheisten terveys ja hyvinvointi	Turvallinen ja rauhallinen elämä	Pyrkimykset kohti hyvää tulevaisuutta
Saada elää turvassa ja rauhassa		
Elämä perheen ja ystävien parissa		
Mahdollisuus toteuttaa unelmia		
Oleskeluluvan saaminen ja pysyvyys	Kotoutuminen ja asettautuminen	
Oma koti		
Suomen kielen oppiminen		
Uuden kulttuurin ja tapojen omaksuminen		
Päästä opiskelemaan hyvä ammatti	Ammatti ja toimeentulo	
Hyvä työ, jossa viihtyy		
Toimeentulo, joka mahdollistaa oman kodin		
Kehittyminen ja eteenpäin pääseminen		
Rauha ja turvallinen elinympäristö	Yhteiskunnallinen tuki ja rauha	Toimintamahdollisuudet hyvän tulevaisuuden tavoittelussa
Hyvinvointiyhteiskunnan palvelut		
Tasa-arvo		
Vapaus		
Maahanmuuttopolitiikka (lupa jäädä)	Asettautumisen edellytykset	
Mahdollisuus oppia suomen kieltä		
Uuden oppiminen ja omaksuminen		
Huoli omaisten turvallisuudesta		
Mahdollisuus kouluttautua	Maahanmuuttajien opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet	
Aikaisemman osaamisen hyödyntäminen		
Mahdollisuus työllistyä		
Syrjintä työmarkkinoilla		

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisestä näkökulmasta on tärkeää seurata tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) tekemää ohjeistusta. Ohjeistuksessa mielletään hyviksi tieteellisiksi käytännöiksi rehellisyys, yleinen tarkkuus ja huolellisuus tutkimustyöhön liittyen, eettisesti kestävä tutkimustoiminta, muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen sekä tutkimuksen asianmukainen suunnittelu ja toteutus. Olen koko tutkimusprosessin ajan pyrkinyt

kiinnittämään huomiota näihin käytäntöihin ja pyrkinyt toteuttamaan tutkimuksen suunnittelun, aineiston keruun ja analyysin kunnioittaen tutkimuseettisiä ohjeita.

Yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä periaatteista on tutkittavan yksityisyyden kunnioittaminen, eli haastateltavan anonymiteetin säilyttäminen, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja luottamuksellisuuden turvaaminen. Tämän olen pyrkinyt saavuttamaan kiinnittämällä huomiota siihen, että tutkimukseen osallistuvat nuoret saivat mahdollisimman kattavasti tietoa tutkimuksesta, siihen osallistumisesta ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Toimitin haastateltaville tiedotteen tutkimuksesta, jossa kerroin tutkimuksen tarkoituksesta ja ryhmähaastattelun sisällöstä. Ryhmähaastattelutilanteessa pyysin haastatteluun osallistuvia allekirjoittamaan kirjallisen suostumuksen, jossa kerrottiin haastateltavan oikeuksista ja siitä, kuinka käsittelen haastattelussa keräämääni aineistoa. Kirjallisen suostumuksen lisäksi huolehdin itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta kertomalla ryhmähaastatteluun osallistuville osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja keskeyttämismahdollisuudesta. Lisäksi haastateltavat saivat nähdäkseen tietosuojaselosteen. Koska tutkimuksen kohderyhmä koostui maahan muuttaneista nuorista, laadin tutkimustiedotteen ja suostumuslomakkeen mahdollisimman selkeällä suomen kielellä.

Tutkimuseettisestä näkökulmasta haavoittuvassa asemassa voidaan ajatella olevan sellaisten ihmisryhmien, jotka ovat riippuvuussuhteessa, tavalla tai toisella alisteisessa asemassa tai hallinnollisesti oikeusasemaltaan määriteltäviä. Haavoittuviksi ihmisryhmiksi määritellään usein tietyt ikäryhmät, kuten lapset, nuoret ja vanhukset, vajaakykyiset, vammaiset, laitoksissa asuvat sekä pakolaiset. (Luomanen & Nikander 2017, 288). Haavoittuvien ryhmien osalta tutkimuseettisistä periaatteista nousee muita vahvemmin esille haastattelun kulku, tutkija-tutkittava-valtasuhde, vapaaehtoisuus ja luottamus. Toisaalta tutkijan on myös tärkeää muistaa, että haavoittuvat ryhmät ovat moninaisia ja tutkijan tulee kunnioittaa ryhmään kuuluvien toimijuutta ja omaa päätösvaltaa sen sijaan, että jokin ryhmä leimutuisi pelkästään haavoittuvaksi. (Luomanen & Nikander 2017, 292.)

Tutkimuseettiset periaatteet ovat suosituksia, jotka ohjaavat tutkimuksen tekoa, mutta ne eivät aina ole yksinään riittäviä, kun tutkimuksen kohderyhmänä on haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajat. Haastateltavan elämäntarina ei välttämättä ole pelkkä tarina hänen elämästään, vaan saattaa olla myös tietoinen strategia, jonka kautta pyritään vaikuttamaan tulevaisuuden olemassaolon edellytyksiin. Tutkijoiden on oltava tietoisia siitä, että usein

traumaattisten kokemusten lisäksi ulkoiset rakenteelliset tekijät (kuten vastaanottavan maan maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka) vaikuttavat siihen, miten haavoittuvat maahanmuuttajat rakentavat omaa tarinaansa haastattelutilanteessa. (van Liempt & Bilger 2018, 273–274.)

Euroopan komission tutkimuksen ja innovoinnin pääosasto (2020) ohjeistaa pakolaisia, turvapaikanhakijoita ja maahanmuuttajia koskevassa tutkimuksessa välttämään etnosentrisyyttä sekä kehottaa tutkijoita kunnioittamaan tutkimukseen osallistujien etnistä alkuperää, uskontoa, sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista. Tutkijoiden tulee varjella tutkittavien ihmisarvoa, hyvinvointia, itsenäisyyttä, heidän perheidensä ja läheistensä turvallisuutta ja tulevaisuutta sekä kunnioittaa heidän arvoaan ja oikeuttaan tehdä omia päätöksiä. Tutkijoiden tulee myös varmistaa, etteivät he ylläpidä stereotyyppioita ja leimaavia käsityksiä yrittäessään ymmärtää sosiaalisia ongelmia. (European Commission, 2020.) Aineistoa kerätessäni ja sitä analysoidessani olen pyrkinyt kunnioittamaan haastateltujen nuorten arvoja, heidän oikeuttaan omiin mielipiteisiinsä ja päätöksiinsä sekä heidän etnistä alkuperäänsä siten, etten ylläpidä heihin liittyviä stereotyyppioita tai leimaavia käsityksiä.

Keskeistä laadullisen tutkimuksen tekemisessä on luottamussuhteen syntyminen haastateltavan ja haastattelijan välillä. Maahan tulijoiden ja turvapaikanhakijoiden osalta on kuitenkin hyvä tiedostaa, että luottamuksen rakentaminen on erityisen tärkeää. Jotta turvapaikanhakijana tai pakolaisena maahan tulleen muuttomatka vastaanottomaahan on onnistunut, on hän joutunut punnitsemaan luottamusta suuntaan ja toiseen monella tavalla. Koko muuttomatkan onnistuminen on saattanut riippua siitä, onko hän luottanut oikeisiin ihmisiin oikeissa tilanteissa. On myös hyvä huomioida, että maahanmuuttajien omaa luotettavuutta kyseenalaistetaan usein usealla taholla. Maahanmuuttajien kokema ulossulkeminen, syrjintä ja rasismi saattavat johtaa siihen, että he itse tuntevat epäluottamusta yhteiskuntaa kohtaan, mikä osaltaan saattaa vaikeuttaa luottamussuhteen rakentumista tutkijan ja tutkittavien välille. (van Liempt & Bilger 2018, 273.)

Luottamuksen saaminen nuoriin oli minulle haastattelutilanteessa tärkeää. Luottamusta pyrin rakentamaan sillä, että kerroin heille avoimesti, miksi olen kiinnostunut tutkimastani aiheesta ja mitä heiltä kerätyillä tiedoilla teen. Nuorilla oli runsaasti kysymyksiä liittyen siihen, miksi haluan haastatella heitä, tutkimusaiheeseen, haastattelun etenemiseen ja siihen, miten tulen aineistoa käyttämään. Pyrin vastaamaan nuorten kysymyksiin tutkielmaani liittyen

mahdollisimman rehellisesti ja avoimesti. Ryhmähaastattelutilanteessa pidin myös tärkeänä haastattelun pelisääntöjen (turvallisen tilan säännöt) läpikäymisen, jotta nuoret tiesivät, miten haastattelutilanteessa toimitaan.

Koska ihmistieteiden keskeisimpiä tutkimuseettisiä periaatteita on se, että osallistujille ei saa koitua tutkimuksesta haittaa, olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että tutkittavien anonymiteetti toteutuu. Tämä seikka on erityisen tärkeää silloin, kun tutkimuksen kohteena on turvapaikanhakijoita. Tästä syystä keräämänäni tutkimusaineisto ei sisällä haastateltavien henkilötietoja, kuten nimiä, ikää, sukupuolta, asuinpaikkakuntaa tai muuta tietoa, josta he voivat olla tunnistettavissa (Puumala & Kynsilehto 2017, 370). Tutkimusaineistossa ainoa suora kerätty tunnistetieto oli tutkittavien ääni nauhoitteella. Litterointivaiheessa anonymisoin aineiston siten, että jätin kirjaamatta kaikki kaupunkien, paikkojen ja ihmisten nimet. Ainoastaan suostumuslomakkeissa oli haastateltavien nimitiedot, mutta säilytin suostumuslomakkeita lukitussa arkistokaapissa erillään tutkimusaineistosta koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen valmistuttua tuhosin asianmukaisella tavalla äänitteet, litteroinnit ja suostumuslomakkeet.

Haastattelutilanteessa pyrin toimimaan haastateltavia kohtaan arvostavasti ja kunnioittamaan haastateltavien nuorten tunteita ja kokemuksia. Pyrin myös haastattelutilanteessa siihen, että jokainen ryhmähaastatteluun osallistuva nuori sai määritellä, minkä verran on valmis jakamaan omia ajatuksiaan tulevaisuudestaan. Haastattelutilanteessa olin mahdollisimman rehellinen ja avoin sekä vältin sitä, että tutkittaville syntyisi vaikutelma, että tutkimukseen osallistuminen jotenkin edistäisi esimerkiksi heidän oleskelulupa-asiansa käsittelyä.

Tutkimusainetta valittaessani ja tutkimuksen kohderyhmää rajatessani tiedostin, että koska tutkimukseni koskee haavoittuvassa asemassa olevia maahanmuuttajanuoria, oli tärkeää koko tutkimusprosessin ajan punnita myös sitä, millaisia vaikutuksia tutkimuksella on koko kohderyhmän edustajiin. Oli tärkeää myös arvioida sitä, millaisissa tilanteissa ja mahdollisesti myös millaisen politiikan jatkeena tutkimuksen tuloksia on mahdollista käyttää. (Puumala & Kynsilehto 2017, 372.)

5 Maahan tulleiden nuorten pyrkimykset kohti hyvää tulevaisuutta

Käsittelen tässä luvussa maahan tulleiden nuorten käsityksiä tulevaisuuden hyvästä elämästä soveltaen käsitettä pyrkimykset. Pyrkimysten avulla pyrin tekemään näkyväksi maahan tulleiden nuorten ajatuksia siitä, miten he eri pyrkimysten kautta ajattelevat tulevaisuudessa saavuttavansa toivotun elämän. Pyrkimykset (aspirations) ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti muokkautuneita tavoitteita ja tulevaisuuteen suuntautuneita tietoisia ja tiedostamattomia toiveita (Cambell & McKenrdrick 2017, 122; Viitasalo 2018, 38).

Jotta voimme ymmärtää, mitä hyvä elämä maahan tulleiden nuorten mielestä on, tulee meidän ottaa huomioon olosuhteet, joissa nuoret elävät, sekä nuorten pyrkimyksiin liittyvät toiveet, pelot ja muut tekijät, jotka saattavat vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa tavoitella hyvää elämää. Saatamme tavoitella hyvää elämää, mutta jokaisella meistä on omanlainen ajatus siitä, miltä hyvä elämä voisi näyttää ja millä tavoin sen voisi saavuttaa. Tässä kappaleessa analysoin haastatteluaineistosta havaitsemiani hyvään elämään tähtääviä pyrkimyksiä kolmen eri yläluokan (1. turvallinen ja rauhallinen elämä, 2. kotoutuminen ja asettuminen, 3. ammatti ja toimeentulo) näkökulmasta.

Aikaisempien tutkimusten tapaan myös tähän tutkielmaan osallistuneiden nuorten tulevaisuuteen liittyvät toiveet ja pyrkimykset hyvän elämän toteutumiseksi tulevaisuudessa muodostuvat ammatista, urasta, perheestä ja kodista (Ollila 2008, 25). Havaitsen haastatteluaineistosta kuitenkin näiden teemojen lisäksi muita keskeisiä teemoja, kuten rauha ja turva sekä asettuminen ja pysyvyys. Uuteen maahan muutto, uusi kulttuuri, jatkuvat muutokset, monenlainen turvattomuus ja huoli tuovat oman lisänsä maahan tulleiden nuorten ajatuksiin hyvästä elämästä tulevaisuudessa.

5.1 Turvallinen ja rauhallinen elämä

Aikaisempien tutkimusten mukaan turvapaikanhakijoiden tarpeet liittyvät voimakkaasti perustarpeiden tyydyttämiseen. Ihmisten perustarpeisiin kuuluvat turvallisuuden tunne ja tieto siitä, että elämässä on rauhalliset ja tasaiset elinolot. (Snellman, Seikkula, Wahlström & Kurri 2014, 208.) Sama perustarpeisiin liittyvä turvallisuuden tunteen tyydyttymisen tarve välittyy myös haastateltavien nuorten tulevaisuuteen liittyvistä pyrkimyksistä. Yksi haastateltujen nuorten keskeisin pyrkimys on elää turvallista ja rauhallista elämää. Lähes kaikki muut

pyrkimykset, joita nuoret kuvailevat tulevaisuuteen liittyen, ovat pyrkimyksiä, jotka toteutuessaan mahdollistavat hyvän ja turvallisen elämän niin heille itselleen kuin heidän läheisilleenkin.

Turvallisuudentunteen tarpeen taustalla saattaa olla muuttoon ja turvapaikanhakuprosessiin liittyviä tekijöitä, kuten epävakaat olosuhteet omassa kotimaassa, lähtö tuntemattomaan ja epätietoisuus siitä, mihin lopulta päätyy ja selviääkö matkasta vai ei (Kuusisto-Arponen 2016, 399–400). Useat nuoret mainitsevat, että sota ja konfliktit lähtömaassa olivat esteenä rauhalliselle ja turvalliselle elämälle. Nyt Suomeen muutettuaan nuoret toivovat, että saisivat asettua rauhalliseen asuinympäristöön, jossa heidän ei tarvitse olla huolissaan omasta tai läheistensä turvallisuudesta. Pyrkimykset kohti rauhallista ja turvallista elämää konkretisoituvat nuorten puheissa usein toiveisiin, että he saavat asua itsenäisesti omassa kodissa, rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä.

Oma ja läheisten terveys ja hyvinvointi ovat nuorten vastauksissa yksi tärkeä turvallisen ja rauhallisen elämän osa-alue. Tämän pyrkimyksen toteutumiseen vaikuttavat kuitenkin nuorten omien tavoitteiden lisäksi monet ulkoiset tekijät. Osa haastatelluista nuorista kantaa huolta lähtömaassa asuvista omaisistaan ja läheisistään, kuten alla olevasta lainauksesta voidaan todeta.

Huolestuttaa paljon myös oma kotimaa ja perhe ja sukulaiset siellä. Meidän maassa on tosi, tosi levotonta. On paljon sotaa ja taisteluita. Paljon mietin, miten siellä menee ja huolestuttaa. (V8)

Huoli läheisistä vaikuttaa nuorten kertomusten mukaan voimakkaasti heidän omiin kokemuksiinsa hyvinvoinnista, pahimmillaan siten, että huoli valtaa koko mielen. Nuoret kuvailevat, että huoli läheisistä vaikuttaa paljon heidän omaan elämäänsä, hyvinvointiin ja tulevaisuuden pyrkimyksiin. Pyrkimykset, joita nuoret tulevaisuuteen asettavat, ovat usein sellaisia, joiden kautta he voivat parantaa oman hyvinvointinsa lisäksi myös läheistensä hyvinvointia. Hyvinvoinnin saavuttaminen mahdollistuu nuorten mukaan muiden pyrkimysten toteutumisen kautta, kuten saamalla ammatin, työn, toimeentulon ja kodin.

Moni ilman huoltajaa muuttomatkalta lähtenyt nuori on joutunut eroamaan vanhemmistaan ja perheestään ennen aikuistumista. Haastateltavien nuorten vastauksissa perhe, omat vanhemmat, sukulaiset ja ystävät nousevat tärkeiksi. Nuoret ajattelevat, että oleskelu lähellä perhettä ja ystäviä kuuluu hyvään elämään. Tästä syystä monet nuorten pyrkimyksistä ovat sellaisia, joiden

kautta he voivat mahdollistaa elämän perheen ja ystävien parissa. Nuoret toivovat myös, että he voivat tulevaisuudessa perustaa oman perheen. Kuitenkin elämän perusasiat, kuten ammatin hankkiminen, hyvän työn ja toimeentulon saaminen, ovat nuorten mielestä pyrkimyksiä, joiden on toteuduttava ennen perheen perustamista, kuten alla olevassa lainauksessa todetaan.

Kun me ollaan päästy ensin opiskelu ja töihin, sitten toivon lapsia. Että ensin täytyy olla muut asiat kunnossa, työpaikka ja koti. (V2)

Vaikeat elämäkokemukset, kuten esimerkiksi niukkuudessa eläminen, saattavat aiheuttaa ihmisissä näköalattomuuden tilan ja siten heikentää heidän kykyään tavoitella parempaa tulevaisuutta (Appadurai 2013, 299; Isola 2016, 596). Haastateltavat nuoret pyrkivät kuitenkin tiedostaen kohti sellaista elämää, jossa heidän on mahdollista unelmoida ja toivoa parempaa tulevaisuutta. Egdeell ym. (2016) kirjoittaa, että hyvä elämä on muutakin, kuin juuri ja juuri hengissä pysymistä. Hyvä elämä pitää sisällään myös aidon mahdollisuuden tavoitella itselleen tärkeitä asioita. (Egdeell ym. 2016, 1.) Tämä välittyy nuorten halussa elää yhteiskunnassa, jossa on toimintamahdollisuuksia unelmien toteuttamiseksi. Nuoret kuvaavat, että unelmoiminen on mahdollista silloin, kun elämässä perusasiat, kuten turvallisuus, terveys ja riittävä ravinto, ovat kunnossa. Nuoret pyrkivät elämään, jossa heidän voimavaransa eivät mene pelkästään selviytymiseen, vaan heillä on mahdollista toivoa ja unelmoida. Eräs nuori vertaa elämäänsä Suomessa elämäntilanteeseen, jossa hänen vanhempansa elävät näköalattomuuden tilassa heidän kotimaassaan. Hän toteaa vanhempiensa elämäntilanteesta, että: ”Ne on vaan elossa, ei paljon muuta.”.

5.2 Kotoutuminen ja asettautuminen

Maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen suuntautuviissa pyrkimyksissä korostuvat toiveet kotoutumisesta ja asettautumisesta Suomeen. Poikkeuksia haastateltujen joukossa kuitenkin löytyy, sillä osa nuorista kokee, että he eivät halua tulevaisuudessa jäädä Suomeen asumaan. Toiveet kotoutua ja asettautua sisältävät monta erilaista pyrkimystä, mutta keskeisimmät näistä ovat haastattelujen perusteella oleskeluluvan saaminen ja pysyvyys, oma koti, suomen kielen ja kulttuurin oppiminen sekä jatkuvan muutoksen omaksuminen.

Jokaiselle nuorelle omasta kotimaasta poismuutto on jo itsessään ollut seurasta tulevaisuuteen asetetuista pyrkimyksistä (Vitus 2021, 403). Asettautuminen Suomeen on osalle haastatelluista nuorista vielä epävarmaa, ja osalle Suomessa olo on vain yksi etappi heidän muuttomatallaan. Suurimmalla osalla nuorista on kuitenkin toiveena Suomeen jääminen. Osa nuorista mainitsi,

että turvapaikan tai oleskeluluvan saaminen oli ollut yksi heidän tärkeimmistä pyrkimyksistään. Nyt, kun se oli toteutunut, heidän pyrkimyksensä on päästä asettautumaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Nuorten vastauksista käy ilmi, että heidän elämässään on ollut paljon muutoksia ja epävarmuutta. Oli nuoren pyrkimys sitten saada jäädä Suomeen tai kenties palata omaan kotimaahansa, liittyy kotoutumiseen ja asettautumiseen pyrkimys siihen, että elämässä olisi enemmän pysyvyyttä. Nuoret toivovat, että elämässä olisi enemmän pysyvyyttä muun muassa sen suhteen, missä he ja heidän perheensä saavat tulevaisuudessa asua sekä rakentaa omaa elämäänsä. Nuoret kertovat pohtivansa paljon tulevaisuuttaan, ja useaa huolestutti tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus. Erään haastateltavan nuoren sanojen mukaan hän miettii tulevaisuutta ja sitä, missä tulevaisuudessa saa asua: ”koko ajan, paljon enemmän, kuin on terveellistä”. Tämän kaltaiset vastaukset kuvastavat hyvin sitä, että nuoret ovat kokeneet paljon muutoksia elämässään ja edelleenkin tulevaisuus näyttää epävarmalta monen tärkeän elämän osa-alueen kohdalla.

Kotoutumiseen ja asettautumiseen liittyviin pyrkimyksiin kuuluu haastateltavien nuorten kohdalla myös oma koti. Osa ilman huoltajaa Suomeen tulleista nuorista on asunut usean vuoden ajan laitospöytäolosuhteissa. Asumisolosuhteet omassa lähtömaassa ovat myös saattaneet olla epävakait, ja muuttomatkan turvattomuus ja epätietoisuus tulevaisuudesta saattavat osaltaan selittää sitä, miksi nuoret pitävät omaa kotia tärkeänä. Nuorten vastauksista ei niinkään käy ilmi se, että kodin pitäisi olla omistumuotoinen, eivätkä he aseta kodille juuri ulkoisia odotuksia. Sen sijaan nuoret kertovat arvostavansa kotia, jossa he voivat elää rauhassa jossakin turvallisessa paikassa.

Nuoret mieltävät suomen kielen oppimisen olevan yksi tärkein pyrkimys, jonka avulla he voivat kotoutua Suomeen ja elää täällä toivomaansa elämää. Alla olevassa otteessa nuori kuvaa, että suomen kielen oppiminen on hänelle avain toivotulle opintopolulle pääsemiseksi.

Käydä oppimassa suomen kieltä, jotka ensin teen. Sitten voi päästä opiskelemaan kaikkia mitä haluan. (V8)

Suomen kielen oppiminen on nuorten mielestä keskeinen pyrkimys, joka mahdollistaa kotoutumisen lisäksi monta muuta tulevaisuuteen liittyvää pyrkimystä. Yllä olevasta vastauksesta käy ilmi, että suomen kielen oppiminen mahdollistaisi opiskelun toivottuun ammattiin. Suomen kielen oppiminen on nuorten mielestä myös avain työllistymiseen ja sitä

kautta monen muun tärkeän pyrkimyksen toteutumiseen. Pyrkimys oppia uuden asuinmaan kieltä on hyvä esimerkki siitä, kuinka tietyt pyrkimykset voivat edesauttaa tulevien toimintamahdollisuuksien ja toimintojen toteutumisessa.

Vieraassa ympäristössä nuoren ei välttämättä ole helppo hahmottaa omia pyrkimyksiään, saati niihin liittyviä toimintamahdollisuuksia. Kun yhteiskunta ja sen toimintatavat eivät ole tuttuja, tarvitsee nuori erityisen hyvää navigointikykyä kyetäkseen paikantamaan itsensä yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista suhteessa hänen omiin tulevaisuudentavoitteisiinsa (Bereményi & Hellgren 2022). Uudessa maassa, uuden kulttuurin ja toimintatapojen parissa eläminen on monen nuoren kertoman mukaan haasteellista. Nuoret kuvaavat, että suomalainen kulttuuri on kovin erilainen kuin se, johon he ovat tottuneet. Kulttuurilla he tässä yhteydessä tarkoittavat sitä, miten yhteiskunta toimii, mutta myös sitä minkälaisia ihmiset ovat. Nuorten mukaan suomalaiset ihmiset ovat usein hiljaisia ja etäisiä eikä asioita jaeta muiden kanssa. Suurin osa nuorista kertoi olevansa kulttuurista, jossa yhteisö on merkityksellinen, eikä esimerkiksi tulevaisuutteen suuntautuvia päätöksiä tarvitse tehdä yksin.

Kulttuurilla nuoret tarkoittavat myös sitä, miten yhteiskunta toimii ja suomalaista yhteiskuntajärjestelmää: miten sosiaaliturva ja sosiaalielämykset toimivat, miten pankissa asioidaan, miten haetaan opiskelemaan, mistä saa asunnon ja niin edelleen. Nuoret kertovat, että uuden oppimista on valtavasti, joskus jopa liikaa. Tilanteissa, joissa ei täysin hahmota toimintatapoja ja yhteiskuntaa, jossa elää, saattaa tulevaisuuden hahmottaminen olla haasteellista. Viitasalo (2018) kutsuu tällaista tilannetta virheelliseksi tietoisuudeksi (Viitasalo 2018, 37). Haastatteluihin osallistuneet nuoret pitävät kuitenkin yhteiskunnan ja järjestelmän ymmärtämistä tärkeänä pyrkimyksenä kotoutumisen ja asettautumisen kannalta, sillä sitä kautta he kykenevät paremmin toimimaan yhteiskunnassa ja rakentamaan tulevaisuuttaan täällä.

Toimijuus on yksi keskeisimpiä käsitteitä toimintamahdollisuuksien teoriassa ja se kertoo yksilön mahdollisuuksista tavoitella haluamiaan päämääriä (Viitasalo 2018, 37). Pyrkimykset lisäävät yksilön toimijuutta ja motivaatiota silloin, kun ihminen kokee, että pyrkimykset ovat saavutettavissa ja kun hän itse voi vaikuttaa pyrkimysten toteutumiseen (Viitasalo 2018, 39). Suomalaisen yhteiskunnan ja suomen kielen oppiminen ovat pyrkimyksiä, joissa nuoren oma toimijuus on osittain merkityksellisessä asemassa. Osa kotoutumiseen liittyvistä pyrkimyksistä ovat sen sijaan sellaisia, joihin nuori ei omalla toiminnallaan voi paljoa vaikuttaa, jos ollenkaan. Esimerkiksi maahanmuuttoon liittyvä lainsäädäntö ja sen perusteella tehtävät

oleskelulupapäätökset ovat asioita, joihin nuori ei oman toimijuutensa kautta voi vaikuttaa. Kun nuoren oma toimijuus jää heikoksi kotoutumisen kannalta tärkeiden pyrkimysten, kuten oleskeluluvan kohdalla, voi se vaikuttaa myös muihin kotoutumiseen liittyviin pyrkimyksiin esimerkiksi siten, että uuden kielen oppimiseen ei enää riitä motivaatiota.

5.3 Ammatti ja toimeentulo

Ammatti ja toimeentulo ovat haastateltavien tärkeimmät pyrkimykset, joiden kautta he voivat mahdollistaa tulevaisuudessa asioita, joita he pitävät keskeisimpinä hyvän ja merkityksellisen elämän kannalta. Ammatin saavuttamista ennakoi pyrkimys päästä opiskelemaan. Haastatteluihin osallistuneet nuoret pitävät kaikki koulutusta erittäin tärkeänä asiana, koska se mahdollistaa toivotun ammatin ja sitä kautta työllistymisen ja toimeentulon. Nuoret ovat sitä mieltä, että he voivat vaikuttaa oman tulevaisuutensa muotoutumiseen muun muassa opiskelemalla, ja he ajattelevat, että mikäli he saavat hyvän koulutuksen, on heillä paremmat mahdollisuudet hyvään elämään, kuten alla olevista lainauksista voidaan päätellä.

Ja esimerkiksi vaikka mä toivon hyviä tulevaisuuden myös itselleni ja siksi oon päättänyt opiskella. (V7)

Kyllä koulutus kanssa vaan ovia tosi hyvin... vaikka se on välillä ärsyttävä opiskella, niin silti se motivoi niin paljon se ilmainen koulutus niinku. Jos vaan pääsee kouluun, niin kannattaa mennä ja opiskella. (V6)

Haastateltujen nuorten ammatilliset pyrkimykset kohdistuvat usein ammatteihin, joissa työllistyminen vaikuttaa todennäköiseltä, kuten lähihoitaja, vartija ja teollisuuden prosessinhoitaja. Osa nuorista ilmaisee haluavansa esimerkiksi lääkäriksi tai hammaslääkäriksi. Haastattelun aikana ei tarkemmin keskusteltu ammatillisista haaveista ja siitä, miksi kukin on valinnut juuri tietyn ammatin. Ammatinvalintaa tehdessä nuori saattaa kuitenkin miettiä muitakin asioita kuin vain omaa mielenkiintoaan. Esimerkiksi lääkärin ammatti on yhteiskunnassamme korkealle arvostettu ja tätä kautta maahan tulleet nuoret voisivat kokea sosiaalisen asemansa paranevan. Tiettyjen toiveammattien odotettu tulotaso on myös sellainen, että se auttaa nuoria sosiaalisessa siirtymässä ja / tai mahdollistaa heille esimerkiksi lähtömaassa asuvien läheisten auttamisen. Yleisesti arvostetussa ammatissa työskenteleminen saattaa myös auttaa maahan tulleita nuoria saamaan omaa ääntään kuuluviin yhteiskunnassa.

Toisinaan nuoret joutuvat sopeuttamaan omia pyrkimyksiään ulkoisten tekijöiden vuoksi tai siksi, että toiset pyrkimykset ovat sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset (Bereményi &

Hellgren 2022; Hart 2014). Osa haastatelluista nuorista kuvaa sopeutettuja pyrkimyksiään ammatinvalintaan liittyen. He kertovat, kuinka he joutuvat muuttamaan ja sopeuttamaan omia pyrkimyksiään erilaisten olosuhteiden pakosta, kuten silloin kun unelma-ammattiin johtavaan koulutukseen on liian vaikea päästä tai nuoren suomen kielen taito ei riitä koulutuksessa vaadittavaan tasoon. Osa nuorista kertoo myös, että ympärillä olevat ihmiset ovat pitäneet nuorten koulutuksellisia pyrkimyksiä niin epätodennäköisesti saavutettavina, että he ovat tästä syystä hylänneet tietyt pyrkimyksensä tai sopeuttaneet pyrkimyksiään. Kaikki nuoret, jotka kertovat kokeneensa pettymyksiä koulutukseen ja ammatinvalintaan liittyvissä pyrkimyksissä, kuvaavat kuitenkin olevansa tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa. Nuoret korostavat, että oma sopeutumiskyky on tärkeää ja vaikka jokin pyrkimys ei onnistu, on yritettävä jotakin muuta vaihtoehtoa.

Osa tulevaisuuteen asetetuista pyrkimyksistä on sellaisia, joiden avulla voidaan edesauttaa tulevien toimintamahdollisuuksien ja toimintojen toteutumista (Hart 2014, 75). Koulutuksen ja ammatin saaminen on hyvä esimerkki tämänkaltaisesta pyrkimyksestä. Nuoret kertovat, että hyvän koulutuksen saaminen on yksi heidän keskeisin pyrkimyksensä, jotta he voivat rakentaa itselleen hyvän elämän. Koulutuksen avulla he eivät tavoittele pelkästään taloudellisia resursseja, vaan heidän mukaansa hyvä ammatti mahdollistaa heille muitakin resursseja, joita turvalliseen ja rauhalliseen elämään tarvitaan.

Kaikilla haastatteluun osallistuneilla nuorilla on pyrkimys saada töitä. Nuoret kertovat, että he haluavat hyvän ammatin, jossa on hyvä palkka. Työ ei nuorten mukaan kuitenkaan ole pelkästään keino tavoitella taloudellisia resursseja, vaan työ itsessään tuo sisältöä ja merkitystä elämään, kuten alla olevassa aineisto-otteessa todetaan.

Toivon, että saan töitä. Etten jää työttömäksi. Sellainen, että mietin aamulla, että jes että kiva lähteä töihin, että kiva työ niin. Se on paljon helpompaa niin. Aika ei mene hukkaan. (V7)

Työn tuoma taloudellinen resurssi mahdollistaa nuorten mukaan muita hyvän elämän kannalta keskeisiä pyrkimyksiä, kuten oman kodin, turvallisen ja rauhallisen elämän sekä mahdollisuuden perustaa perhe. Nuorten puheista syntyy vaikutelma siitä, että työn tekeminen on odotettu ja hyväksyttävä tapa elää omaa elämää, niin heidän itsensä kuin yhteiskunnankin näkökulmasta.

Haastateltujen nuorten tulevaisuuteen tähtäävät pyrkimykset täyttävät yhteiskunnalliset, normatiivisesti hyväksyttävät tulevaisuudenodotukset koulutuksen, työllistymisen ja elämäntavan osalta. Nuorten vastauksista käy myös ilmi heidän ajatuksensa siitä, että omalla toimijuudellaan, kuten esimerkiksi työnteollaan, he voivat vaikuttaa oman tulevaisuutensa muotoutumiseen. Nuoret ovat valmiita tekemään paljon töitä päästäkseen opiskelemaan ja menestyäkseen opinnoissaan, mutta myös työelämässä edetäkseen ja ylipäättänsä elämässä eteenpäin päästäkseen.

Vaikka nuorten työllistymiseen liittyvät pyrkimykset liittyvät pääasiassa heidän toiveammatteihinsa ja hyvin palkattuihin ammatteihin, on heillä silti huoli siitä, miten he tulevat työllistymään tulevaisuudessa. Ray (2006) käyttää termiä pyrkimysten aukko (aspiration gap) tilanteista, joissa välimatka pyrkimysten ja niiden tavoittamiseksi tarvittaviin toimintamahdollisuuksiin kasvaa suureksi (Ray 2006, 418). Työllistymiseen liittyvien pyrkimysten ja toivotun työpaikan saamiseen tarvittavien toimintamahdollisuuksien välille saattaa maahan tulleiden nuorten kohdalla syntyä työmarkkinoiden syrjivyydestä johtuva, vaikeasti ylitettävä aukko (aspiration gap). Paikatakseen tätä aukkoa nuoret ovat valmiita sopeuttamaan omia työllistymiseen liittyviä pyrkimyksiään siten, että he ovat valmiita ottamaan vastaan mitä tahansa työtä. Ensisijaisesti nuoret toivovat työllistyvänsä työhön, jossa viihtyvät, mutta he pitävät kuitenkin työn tuomaa taloudellista resurssia niin tärkeänä muiden pyrkimystensä toteutumisen kannalta, että he ovat valmiita joustamaan ja sopeuttamaan omia pyrkimyksiään työpaikan suhteen.

Koulutukselliset ja ammatilliset pyrkimykset eivät ole nuorten puheissa pelkästään taloudellisesta näkökulmasta mahdollistamassa muita nuorten tärkeinä pitämiä pyrkimyksiä. Koulutus ja mielekäs työ ovat myös pyrkimyksiä, joiden kautta nuoret voivat kokea kehittyvänsä ihmisenä ja pääsevänsä eteenpäin elämässä. Nuoret kertovat, että uuden oppiminen, kehittyminen ja eteenpäin pääseminen ovat jo itsessään pyrkimyksiä, joillekin jopa tärkeämpiä kuin esimerkiksi ammatin tuoma taloudellinen resurssi. Menestymällä opinnoissa ja ammatillisesti nuoret tavoittelevat myös sitä, että he voivat päästä eteenpäin elämässä sekä kasvaa ja kehittyä ihmisinä. Nuoret ajattelevat, että kehittymällä ihmisinä he voivat jakaa omaa osaamistaan muiden ja yhteiskunnan hyväksi. Nuoret kuvailevat, että itseä kehittämällä ja tekemällä kovasti töitä voi taata itselleen ja läheisilleen hyvän tulevaisuuden.

6 Maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuudet hyvän tulevaisuuden tavoittelussa

Analysoin tässä kappaleessa maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia tavoitella tulevaisuudessa niitä toimintoja, joita heidän mielestään kuuluu hyvään tulevaisuuteen. Ihmisen toimintamahdollisuuksia tarkasteltaessa ovat keskiössä ihmisen mahdollisuudet tavoitella sellaista elämää, jota hän itse pitää hyvänä. Lisäksi keskeistä on se, mitä todellisia mahdollisuuksia ihmisellä on tavoitella ja saavuttaa niitä asioita, joita hän pitää tärkeinä. (Egdell & McQuaid 2016, 1.) Ihmisen mahdollisuuksiin tavoitella tärkeänä pitämiään asioita vaikuttaa muun muassa hänen sosioekonominen asemansa, sukupuoli ja kansallisuus (Bonvin & Moachon 2008, 297–298.) Toimintamahdollisuuksia voivat rajoittaa useat yksilöstä riippumattomat tekijät. Lisäksi moni asia vaikuttaa siihen, miten ihminen kykenee muuntamaan olemassa olevan toimintamahdollisuuden toiminnaksi (Baros & Manafi 2009, 115–116). Analyysin tavoitteena on tuoda näkyväksi toimintamahdollisuuksia, joita maahan tulleilla nuorilla on tulevaisuuteen liittyvien pyrkimystensä saavuttamiseksi aineistosta havaitsemieni kolmen eri yläluokan (1. yhteiskunnallinen turva ja rauha, 2. asettumisen edellytykset, 3. maahan tulijoiden opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet) näkökulmasta.

6.1 Yhteiskunnallinen turva ja rauha

Haastateltavien vastauksista käy ilmi, että suomalainen yhteiskuntamuoto ja siihen kuuluvat hyvinvointiyhteiskunnan palvelut ovat nuorten mielestä merkittävässä toimintamahdollisuuksia lisäävässä roolissa, kun he pohtivat omia tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiään. Nuoret mainitsevat usein etenkin sen, että suomalainen yhteiskunta on turvallinen ja rauhallinen. Yhteiskunnallinen rauha ja turvallisuus takaavat toimintamahdollisuuksia, joita nuorilla ei välttämättä ole ollut heidän lähtömaassaan. Nuorten mukaan Suomessa on mahdollista elää turvallista, rauhallista ja niin sanottua normaalia elämää, koska täällä ei ole sotaa tai muita väkivaltaisia konflikteja, joiden vuoksi ihmisten tarvitsisi pelätä. Rauhalla ja turvalla ei tarkoiteta pelkästään sodattomuutta, vaan myös että yhteiskuntamme kannattelee heikommassa asemassa olevia. Nuoret kokevat turvaa siitä, että hyvinvointivaltion palveluiden johdosta ihmisen olemassaolon perustarpeista pidetään huolta, vaikka ihminen ei itse siihen jostain syystä pystyisikään.

Turvallinen ja rauhallinen elinympäristö ja sen takaamat toimintamahdollisuudet näkyvät nuorten vastauksissa muun muassa myös siten, että he kokevat, että Suomessa on todellinen

mahdollisuus esimerkiksi keskittyä opiskelemaan tai että täällä on toimivat työmarkkinat, jotka mahdollistavat työnteon. Toisaalta turvallisuuden ja rauhan kokemusta saattavat nuorten vastausten mukaan rajoittaa suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvät kielteiset asenteet maahanmuuttajia kohtaan ja asenteista johtuva epäasiallinen käyttäytyminen ja häirintä sekä nuorten kokemukset syrjinnästä. Seuraavassa aineisto-otteessa haastatteluun osallistunut nuori kertoo, kuinka saattaa joutua julkisilla paikoilla kohtaamaan epäasiallista käyttäytymistä ja kuinka se saattaa aiheuttaa turvattomuutta.

Haluaisin ja toivoisin, että yhteiskunta voisi olla vähän ystävällisempi meitä muualta tulevia kohtaan. Tätä olen jonkin verran miettinyt, koska paljon on ollut uutisissa maahanmuuttajista asiaa. Myöskin epäystävällistä käyttäytymistä näkee ja kokee itse joskus kadulla ja kuulee myös samaa muilta maahanmuuttajakavereilta. Esimerkiksi jos me kävellään kadulla, saattaa jotkut ihmiset huudella tai kommentoida. Voi olla, että ne on humalassa. Mutta silti ei tunnu hyvältä. Monet meistä on tullut tänne oikeasti pakoon sotaa ja halutaan vain elää rauhassa täällä. (V6)

Nuorten vastauksista käy ilmi, että he joutuvat pohtimaan sitä, miten he jäsentävät ja määrittelevät itsensä maassa, jossa he kuulevat kielteisiä kommentteja maahanmuuttotautaisista ihmisistä. He saattavat kokea leimaantumista ja syrjintää taustansa vuoksi. Syrjintä saattaa kaventaa nuorten kykyä muuntaa yhteiskunnassa olevia mahdollisuuksia toimintamahdollisuuksiksi jo pelkästään siten, että heidät suljetaan taustansa vuoksi ulos erilaisista tilanteista (Egdell & McQuaid 2016, 3). Kokemukset ulossulkemisesta saattavat heikentää nuorten vapautta valita, minkälaista elämää he tavoittelevat. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että maahanmuuttajien on vaikea työllistyä, mistä syystä he saattavat ajautua sellaiselle alalle, jossa maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet ovat paremmat kuin sillä alalla, jolle he alun perin olisivat halunneet.

Tasa-arvo on monestakin näkökulmasta nuorten vastausten perustella tärkeä toimintamahdollisuuksia lisäävä tekijä. Tasa-arvon toteutumisen kannalta keskeisessä roolissa ovat saavutettavissa oleva terveydenhuolto, koulutus, mahdollisuus osallistua työelämään, syrjimättömyys ja yhteiskunnallinen tasa-arvo (Egdell & McQuaid 2016, 3; Eichsteller 2021, 176). Nuorten vastausten mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa on runsaasti asioita, jotka tukevat tasa-arvon toteutumista monella eri elämän osa-alueella. Tärkeimmäksi tasa-arvoa ja sitä kautta toimintamahdollisuuksia lisääväksi tekijäksi nuorten vastauksista nousee suomalainen koulutusjärjestelmä, joka takaa jokaiselle mahdollisuuden opiskella ilmaiseksi kaikilla koulutusasteilla. Lisäksi julkinen terveydenhuolto, sosiaaliturva ja sukupuolten välinen

tasa-arvo koetaan tekijöiksi, jotka vaikuttavat myönteisellä tavalla maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksiin, kun he tavoittelevat heille tärkeitä tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiään. Alla oleva lainaus kiteyttää hyvin haastatteluihin osallistuneiden nuorten ajatuksia tasa-arvoon, koulutukseen ja terveydenhuoltoon liittyen.

Sitten taas toi tasa-arvo, kuitenkin aika monella on mahdollisuus opiskella. Vaikka siinä on tekemistäkin vielä, niin Suomi on kuitenkin edelläkävijä siinä. Että kyllä olen tyytyväinen, että tosi monella on mahdollisuuksia toteuttaa unelmia ja elää hyvää elämää. Hyvä niinku terveydenhuolto ja kaikki. Tiedätkö sä niin kuin, että se hoito on mahdollista kaikille? (V2)

Nuorten vastauksista käy kuitenkin ilmi, että tasa-arvo ei näyttäydy heille vain myönteisessä valossa. Maahan tulleet nuoret ovat joutuneet kohtaamaan epätasa-arvoa, syrjintää ja ennakkoluuloja monella eri elämän osa-alueella. Nuoret kokevat, että maahan tulijoina heidän on tehtävä paljon enemmän töitä kuin kantasuomalaisien päästääkseen eteenpäin elämässä. He kokevat, että heidän on monessa kohtaa todistettava oma osaamisensa ja ikään kuin ansaittava oikeutensa esimerkiksi työpaikkaan tai johonkin tiettyyn palveluun heidän alkuperänsä vuoksi. Seuraavassa aineisto-otteessa haastatteluun osallistunut nuori kuvaa omia kokemuksiaan syrjinnästä ja rasismista sekä siitä, kuinka joutuu kohtaamaan ennakkoluuloja maahanmuuttajastatuksensa vuoksi.

Mun tavoite on niinku, että ihmisellä on hyvä olla ja myös minulla niinku on hyvä olla jossakin. Koska mä oon kohdannut niin paljon rasismia. Mä oon kohdannut niin paljon vähättelyä, koska mä oon nainen, koska mä oon tyttö, koska mä oon etnisen vähemmistön edustaja, koska mä oon maahanmuuttaja, koska mä oon ja koska mä oon... Mut mä en halua myös toinen ihminen kokee sitä. (V11)

Hyvinvointiyhteiskunnan palvelut koetaan tärkeäksi toimintamahdollisuuksien lisääjäksi – ei pelkästään tasa-arvon näkökulmasta – vaan myös siten, että eri yhteiskunnalliset palvelut ja tuet lisäävät maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia hyvän elämän tavoittelussa. Julkinen ja lähes maksuton terveydenhoito on nuorten mielestä keskeinen toimintamahdollisuuksien lisääjä suomalaisen koulutusjärjestelmän lisäksi, joka mahdollistaa opiskelun sosioekonomisesta tilanteesta riippumatta. Erilaiset etuudet, jotka takaavat elämisen mahdollisuudet, vaikka olisikin heikommassa tilanteessa tai esimerkiksi opiskeluiden aikana, ovat myös asioita, joita nuoret pitävät tärkeinä hyvinvointiyhteiskunnan palveluina. Toisaalta nuoret pohtivat myös sitä, miten palveluita rahoitetaan ja kaventavatko palvelut esimerkiksi runsaan verotuksen muodossa toimintamahdollisuuksia työmarkkinoilla tai yrittäjyyden näkökulmasta.

Maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuudet hyvinvointipalveluiden käyttöön saattavat kaventua tai olla riippuvaisia esimerkiksi statuksesta, jolla maahan tulija on Suomessa. Palvelujärjestelmän monimutkaisuus ja pirstaleisuus ei myöskään tee palveluiden hahmottamisesta maahan tulleille nuorille helppoa, varsinkaan silloin kun suomen kielen taito ei vielä ole riittävällä tasolla. Toimintamahdollisuuksia yhteiskunnallisten palveluiden käyttöön lisäävät kuitenkin tietyt lain tuomat oikeudet, kuten esimerkiksi oikeus tulkin käyttöön ja viranomaisten neuvontavelvollisuus.

Toimintamahdollisuuksia tarkasteltaessa keskeisessä osassa on yksilön vapaus tehdä omia päätöksiä (Egdell & Graham 2017, 1192). Ihmisen valinnan mahdollisuudet sekä vapaus tehdä tai jättää tekemättä valintoja lisäävät ihmisen toimintamahdollisuuksia paremman tulevaisuuden tavoittelussa (Viitasalo 2018, 28). Hyvinvointivaltion palveluiden kautta muodostuva tasa-arvo ja kaikille avoinna olevat mahdollisuudet tiettyihin palveluihin, kuten esimerkiksi maksuttomiin opintoihin, tuovat nuorten mielestä mukanaan myös vapautta. Kun tietää, että yhteiskunta pahimman sattuessa kannattelee, voi keskittyä muuhunkin kuin vain selviytymiseen. Tällöin voi tehdä päätöksiä, joita haluaa tehdä, sen sijaan että joutuu tekemään asioita, joita on pakko tehdä, jotta ylipäättänsä selviäisi hengissä. Vapaus merkitsee maahan tulleille nuorille myös sitä, että heillä on mahdollisuus tehdä itse päätöksiä, jotka koskevat heidän omaa tulevaisuuttaan. Heillä on esimerkiksi vapaus opiskella ammattiin, johon itse haluavat, tai vapaus päättää, haluaako mennä naimisiin vai ei.

Vapauden saavuttamiseen liittyy kuitenkin myös toimintamahdollisuuksia kaventavia tekijöitä. Nuoret pohtivat esimerkiksi sanan- ja uskonnonvapautta ja näiden toteutumismahdollisuuksia sekä sitä, rajoittuvatko jonkun ihmisryhmän toimintamahdollisuudet sitä kautta, että toinen ihmisryhmä toteuttaa omaa vapauttaan:

Annetaanko toisten ihmisten puhua rasismisesti? Sanotaan, että se on sananvapaus. Sanotaan, no kaikki ihmiset täällä on vapaita. Onko sitten niinku oikein, että ihminen niinku puhuu ja käyttäytyy rasistisesti? Voiko sanoa toisille niin huonoja sanoja? Onko sitten toi vapaus toi ongelma? (V11)

Esimerkiksi vapauden ja sananvapauden väärinkäyttämistä nuoret nostavat esiin rasistisen ja syrjivän puhutavan, jota eduskunnassa osa kansanedustajista käyttää.

Jos poliitikot, joita seuraa niin monta ihmistä, jos ne puhuu niinku vihapuhetta ja näitä asioita, sitten se vaikuttaa myös niinku siviiliin. Ihmiset myös ajattelee, että jos hän puhuu, niin kyllä mäkin saan puhuu. Ja jos politikot tekee niitä niinku sanotaan semmoisia päätöksiä, mitkä johtaa syrjintään ja että ihmisiä syrjitään.

Niin ihmiset alkaa käyttäytyä tällä tavalla huonosti, jos politikot tekee ensin.
(V11)

Kun vallassa olevat henkilöt toimivat sananvapauteen vedoten omilla puheillaan esimerkkeinä siitä, että vähemmistönä olevasta ihmisryhmästä on hyväksyttävää puhua kielteiseen ja alentavaan sävyyn, sillä voi olla kauaskantoisia seurauksia maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksille suomalaisessa yhteiskunnassa.

6.2 Asettautumisen edellytykset

Toimintamahdollisuuksien näkökulmasta tarkasteltuna maahan tullut nuori saattaa kohdata monenlaisia esteitä, jotka estävät uuteen kotimaahan asettautumisen ja kotoutumisen. Turvapaikanhakijoiden ja muiden maahantulijoiden, etenkin kolmansista maista tulevien ihmisten, maahantuloa ja maassa oloa rajoitetaan monen lain kautta. (Eichsteller 2021, 178). Suomeen asettautumisen näkökulmasta turvapaikan saaminen on nuorten vastausten perustella tärkein toimintamahdollisuuksia määrittävä tekijä. Ilman, että tämä toimintamahdollisuus täyttyy, ei maahan tullut nuori pysty tavoittelemaan Suomessa niitä toimintoja, joita hän pitää tärkeinä oman tulevaisuutensa kannalta.

No mä sain päästä tänne. Saan olla Suomessa ja olen saanut turvapaikkaa ja oon nyt käynyt koulu. Ne on se suurin muutos mun elämässä. (V3)

Yllä olevassa aineisto-otteessa nuori kuvaa, kuinka turvapaikan saaminen on ollut hänen elämässään suuri muutos ja tekijä, joka on lisännyt hänen toimintamahdollisuuksiaan monen tulevaisuuteen suuntavan pyrkimyksen suhteen. Nuorille turvapaikan saaminen tarkoittaa tietynlaisen turvallisuudentunteen ja pysyvyyden saavuttamista. Turvapaikan saatuaan maahan tulijoilla on mahdollisuus jäädä Suomeen, vaikka se ei vielä takaa pysyvää oleskelulupaa tai kansalaisuutta Suomessa. Turvapaikka voi kuitenkin tarkoittaa sitä, että maahan tulleilla nuorilla on paremmat mahdollisuudet hyödyntää niitä toimintamahdollisuuksia, joita kaikilla kansalaisilla on Suomessa, kuten mahdollisuus kouluttautua ja tehdä töitä. Turvapaikka tuo mukanaan myös laajemmat mahdollisuudet sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Osa nuorista nostaa esiin huolensa maahanmuuttajiin kohdistetusta kielteisestä julkisesta keskustelusta sekä nykyisen hallituksen maahanmuuttoa tiukentavista lakiehdotuksista. Molemmat ovat asioita, jotka osaltaan voivat suuresti vaikuttaa maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksiin, kun tarkastellaan heidän kotoutumistaan ja asettautumistaan Suomeen. Oleskelulupien voimassaoloaikojen lyhentäminen, perheenyhdistämisen vaikeus,

syrijntä, rasismi sekä oletus siitä, että heitä ei arvosteta, heikentävät nuorten toimintamahdollisuuksia kotoutumiseen sekä asettautumiseen liittyviä pyrkimyksiä.

Esimerkiksi perheenyhdistäminen on mahdollisuus, joka on todellisuudessa tehty vaikeaksi saavuttaa. Täysi-ikäisenä turvapaikan saaneen on haettava perheenyhdistämistä kolmen kuukauden kuluessa myönteisen turvapaikkapäätöksen saamisesta, jottei perheenyhdistämiseen sovelleta toimeentuloedellytystä. Toissijaisen suojelun perusteella turvapaikan saaneen kohdalla edellytetään puolestaan heti, että perheenkokoajalla on riittävä toimeentulo perheen elättämiseksi. Riittävän tulotason vaatimus perheen yhdistämiseksi saattaa tehdä perheenyhdistämisen todellisuudessa mahdottomaksi monelle maahan tulleelle nuorelle. Kolmen kuukauden aikaraja myönteisen turvapaikkapäätöksen saamisen jälkeen on lyhyt aika, kun oleskelulupaa perheenyhdistämisen vuoksi hakevan on itse haettava sitä ennalta määritellystä Suomen edustustosta. Edustusto ei välttämättä sijaitse siinä maassa, jossa perheenjäsen oleskelee. Vaatimuksena on myös, että oleskeluluvan hakija on laillisesti siinä maassa, missä hän jättää hakemuksensa. Usein pakolaisilla ei ole olemassa henkilöasiakirjoja, joten matkustaminen toiseen maahan tai laillinen oleskelu toisessa maassa voi olla mahdotonta. Perheenyhdistäminen on hyvä esimerkki siitä, että vaikka jokin asia on teoreettisesti mahdollista, ei monellakaan maahan tulleella nuorella ole todellisia toimintamahdollisuuksia tämän pyrkimyksen toteuttamiseksi.

Yleensä kykyä oppia uuden maan kieli pidetään tärkeänä, jotta maahantulija pystyy integroitumaan ja työllistymään. Pelkkä kielen oppiminen ei kuitenkaan takaa integroitumista, mikäli maahantulija ei ole siinä asemassa, että hän pääsee käyttämään oppimaansa kieltä. (Eichsteller 2021, 178).

Mä ajattelin, etten voi oppia tietämään suomen kieli. Mutta sitten pääsin aloittamaan koululla. Opin jotakin suomen kieltä ja ajattelin, että kyllä mä teen sen! Mä voin oppia suomi ja päästä eteenpäin. Silloin mä ymmärsin, että voin oppia sitä ja voin saada tulevaisuuden täällä. (V8)

Kuten yllä olevasta lainauksesta voidaan havaita, pitävät haastatteluihin osallistuneet nuoret suomen kielen oppimista yhtenä tärkeimmistä ehdoista sille, että he ylipäätensä voivat kokea mahdollisena Suomeen asettautumisen ja kotoutumisen.

Suomen kielen kurseja järjestetään muun muassa osana kotoutumiskoulutusta ja muita maahan tulijoille suunnattuja koulutuksia. Vaikka suomen kielen opetusta järjestetäänkin, saattavat maahan tulijan todelliset toimintamahdollisuudet suomen kielen oppimiseksi silti olla

rajoittuneet. Kaikki maahantulijat eivät välttämättä ole tietoisia oikeudestaan kotoutumispalveluihin tai heillä ei ole tietoa koulutuksista tai siitä, miten niihin hakeudutaan. Haastatteluista käy ilmi, että kielen opiskelu ei aina ole helppoa, sillä kouluun pääseminen saattaa olla vaikeaa ja jonot esimerkiksi kielikoulutuksiin pitkiä. Kielikoulutuksen lisäksi maahan tulijoilla saattaa olla vähän tilaisuuksia, missä he pääsevät käyttämään ja harjoittelemaan suomen kielen taitoja käytännössä. Eräskin nuori kertoi, että halusi osallistua tämän tutkielman ryhmähaastatteluun, jotta hän saisi tilaisuuden keskustella suomen kielellä.

Uuden oppiminen, uusien tapojen ja uuden kulttuurin ja kielen omaksuminen ovat asioita, joita maahan tulleet nuoret ovat joutuneet kohtaamaan, kun ovat muuttaneet uuteen maahan. Uuteen tottuminen vaatii voimavaroja, joustavuutta, mukautuvuutta ja luopumista vanhasta. Osa nuorista kertoo, että jopa oma tapa ajatella on muuttunut täysin. Osa nuorista taas pohtii sitä, miten voi omaksua kaiken uuden, mutta silti säilyttää vanhasta elämästä tärkeinä ja hyvinä pitämiään asioita. Toimintamahdollisuudet lähes kaikkiin tulevaisuuteen liittyviin pyrkimyksiin nähden ovat rajoittuneet silloin, kun on uusi yhteiskunnassa, jonka kieltä ei vielä osaa ja jonka toimintatapoja ei vielä hallitse.

Jatkuva uuden oppiminen vaatii paljon voimavaroja, ja nuoret kuvaavat, että välillä jatkuvan muutoksen sietämistä ja uuden oppimista on liikaa. Kun uuden maan kulttuurin ja kielen lisäksi pitäisi vielä kyetä esimerkiksi opiskelemaan uuteen ammattiin, osa haastatteluun osallistuneista nuorista on kokenut elämäntilanteensa kuormittavaksi, kuten alla olevasta esimerkistä voidaan todeta.

No aivan paljon on tapahtunut. Uusi maa, ei enää asu oma kotimaa. Kaikki on ollut uutta. Pitänyt opetella uusia asioita paljon. Välillä ollut raskasta, kun ihan kaikki on ollut uutta ja eri lailla. (V5)

Tällaisessa tilanteessa saattaa olla vaikeaa esimerkiksi edetä opinnoissa odotetulla tavalla tai oppia uutta kieltä tarpeeksi hyvin, vaikka tiedostaisikin sen olevan tärkeää omien pyrkimystensä kannalta.

Alla olevassa aineisto-otteessa nuori kuvaa, kuinka huoli omaisten turvallisuudesta vie nuorten voimavaroja, heikentää heidän hyvinvointiaan ja vaikeuttaa oppimista esimerkiksi siten, että keskittyminen on huolen vuoksi vaikeaa.

Joo, välillä on vaikea olla täällä ja keskittyä opiskelemaan ja oppimaan täällä kaikkea uutta ja suomen kieltä, kun on paljon huolta perheestä ja sukulaisista. Tekee tästä kaikesta vaikeampaa. Ei ihan pysty keskittyä. (V3)

Toimintamahdollisuuksia asettautumiseen ja kotoutumiseen sekä moneen muuhun elämän osa-alueeseen heikentää osan haastateltavien nuorten osalta huoli lähtömaassa olevien perheenjäsenten ja läheisten turvallisuudesta.

6.3 Maahanmuuttajien opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet

Haastatteluihin osallistuneet nuoret kokevat, että koulutus on heidän mielestään yksi hyvän elämän perusasioista. Nuoret ajattelevat, että jos heillä on hyvä ammatti, heillä on tulevaisuudessa paremmat työllistymismahdollisuudet ja siten paremmat toimintamahdollisuudet hyvänä pitämänsä elämän tavoittelemiseen. Koulutus oli myös tekijä, joka lisäsi toimintamahdollisuuksia muiden tärkeiden elämän osa-alueiden tavoitteiden osalta: nuoret ajattelivat, että voivat miettiä perheen perustamista ja lasten saamista vasta sitten, kun ovat saaneet hyvän ammatin ja työpaikan. Näin ollen voidaan ajatella, että koulutuksen saaminen on yksi keskeinen toimintamahdollisuuksia lisäävä tekijä maahan tulleiden nuorten hyvän elämän edellytyksissä.

Suomalainen koulutusjärjestelmä mahdollistaa nuorten mielestä kaikille Suomessa asuville tasa-arvoisen mahdollisuuden tavoitella minkälaista tulevaisuutta tahansa. ”Täällä kuka tahansa voi olla mitä tahansa”, on ajatus, joka nousee esiin usean kerran nuorten puheista. Toisaalta puheista käy myös selkeästi esiin se, että maahanmuuttajalle ”miksi tahansa” tuleminen ei välttämättä ole yhtä helppoa kuin kantaväestöön kuuluvalle. Useita maksuttomaankin koulutukseen liittyviä toimintamahdollisuuksia kaventavia tekijöitä nousee esiin heidän puheistaan. Muun muassa aikaisempien opintojen tunnistamattomuus, hankaluus päästä opiskelemaan suomen kieltä, vaikeus päästä opiskelemaan toivottuja aloja (etenkin heikommalla suomen kielen taidolla), huolet kotimaassa asuvista omaisista ja omasta tulevaisuudesta ovat tekijöitä, jotka alentavat nuorten toimintamahdollisuuksia opintoihin nähden.

Opiskelemaan pääsemiseen liittyviä toimintamahdollisuuksia heikentäviksi tekijöiksi nousevat nuorten vastauksissa ohjauksen ja tuen puute. Uudessa maassa, jossa ei vielä hahmota, miten koulutusjärjestelmä toimii, voi olla vaikea löytää tarvittavaa opinto-ohjausta opiskeluihin ja urasuunnitteluun. Riittämätön tieto ja tuki ovat oikealle urapolulle ja opintoihin pääsemiseen liittyviä toimintamahdollisuuksia heikentäviä tekijöitä. Seuraavista otteista voidaan lukea, kuinka nuoret kuvailevat ohjauksen ja tuen tarvettaan opinto- ja urapolkuihin liittyen.

Ja sitten varmaan se, jos tohon uraan liittyen, että jos ei anneta mahdollisuuksia päästä opiskelemaan. Tai jos ei ole tarpeeksi sellaisia mahdollisuuksia ja niinku ohjausta oikeaan aikaan, niin sitten se voi olla vaikeaa, jos ei tiedä mitä tehdä tai miten päästä eteenpäin. (V6)

Musta ainakin olis hyvä, jos ei ole koulussa ollut sellaista mahdollisuutta, että olisi kartoitettu niitä uravaihtoehtoja ja muita. Niinku niin tota että sitten tehtäisiin myös niinku koulun ulkopuolella, että niinku annettaisiin sellaista niinku tukea osaisi löytää oma juttu. Että niinku ymmärtää sen, että on tällainen vaihtoehto, että niinku osaa hakea sinne ja sitten auttaa ja tukee siihen niinku opiskeluun, että pääsee sinne. No tietenkin kielen kanssa kans apua. (V3)

Osa nuorista on käynyt perusopetuksen lähtömaassaan ja he jäävät Suomessa perusopetukseen kuuluvan opinto-ohjauksen ulkopuolelle. Maahan tulleilla nuorilla ei välttämättä ole vanhemmilta saatavaa tukea siihen, miten suomalaisessa koulutusjärjestelmässä toimitaan ja edetään. Osa nuorista on tullut maahan ilman huoltajaa, jolloin vanhempien tuki ammatinvallinnassa saattaa puuttua kokonaan, tai heidän vanhempinsa koulutus- ja urapolkukokemukset ovat muulta kuin Suomesta. Nuoret nostavat vastauksissaan esiin, että he tarvitsevat tukea niin oman opintopolun valitsemisessa kuin myös niissä tilanteissa, kun asiat eivät etene siten, kuin he ovat suunnitelleet, jotta heillä olisi toimintamahdollisuuksia koulutukseen liittyen.

Nuoret ovat saattaneet opiskella lähtömaassaan, mutta sen koulutusjärjestelmä eroaa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä niin paljon, että aikaisemmin hahmoteltu koulutuspolku voi muodostua täysin uudelleenlaiseksi Suomessa. Muista maista hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen suomalaisessa yhteiskunnassa voi maahantulijoiden kohdalla olla merkittävä toimintamahdollisuuksia heikentävä tekijä. Käytännössä voi käydä niin, että aikaisempaa koulutusta ei lainkaan tunnisteta / tunnusteta, mikä voi johtaa siihen, että nuoret joutuvat aloittamaan koulutuspolkunsu täysin alusta perusopinnoilla, kuten nuori alla olevassa otteessa kertoo.

Mä en itse päässyt täällä opiskelemaan, vaikka olin käynyt peruskoulu ja lukio omassa maassa. Joudun aloittamaan täällä peruskoulun. Olisi hyvä, että Suomessa enemmän hyväksyttäisiin myös tutkinto muusta maasta. Pääsisi nopeammin kouluun. (V1)

Heikolla suomen kielen taidolla maahantulijoiden on tehtävä paljon töitä pysyäkseen mukana ja menestyäkseen opinnoissa. Vaikka periaatteessa mahdollisuus opiskella mitä tahansa on auki kaikille suomessa asuville, ovat todelliset toimintamahdollisuudet sen toteuttamiseen kapeammat maahan tulleilla nuorilla. Vaikka haastatteluun osallistuneiden nuorten

toimintamahdollisuudet opintoihin liittyen ovat monelta osin rajoittuneemmat kuin kantaväestöllä, nousee nuorten puheista esille yksi keskeinen toimintamahdollisuuksia lisäävä tekijä: nuorten oma motivaatio. Nuorilla on korkea motivaatio päästä opiskelemaan ja menestyä niin opinnoissa kuin työelämässäänkin. Lisäksi nuoria tuntuu motivoivan myös itsessään uuden oppiminen ja oivaltaminen, ihmisenä kasvaminen sekä se, että he voivat tulevaisuudessa käyttää omaa osaamistaan muiden ihmisten ja yhteiskunnan hyväksi.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että työllistymiseen ja uraan liittyviä toimintamahdollisuuksia lisääviä tekijöitä ovat maahan tulleiden nuorten mielestä muun muassa suomen kielen taito, hyvä koulutus, Suomesta saatu työkokemus, nuoren oma ahkeruus ja työvoimapula tietyillä aloilla. Nuoret kertovat olevansa luottavaisia sen suhteen, että voivat työllistyä ainakin johonkin työhön. Toimintamahdollisuuksia työllistymisen suhteen he kokevat lisäävänsä omalla toiminnallaan, kuten suomen kielen oppimisella ja ammattiin tähtäävien opintojen kautta. Nuoret ovat motivoituneita tekemään paljon töitä sen eteen, että he työllistyvät tulevaisuudessa, sillä työllistyminen myötä saatavien taloudellisten resurssien kautta he voivat tulevaisuudessa tavoitella toimintoja, joita pitävät tärkeinä hyvän elämän kannalta.

Vaikka nuoret ovat oman toimintansa kautta valmiita tekemään paljon töitä lisätäkseen työllistymiseen liittyviä toimintamahdollisuuksiansa, käy heidän vastauksistaan myös ilmi huoli yhteiskunnassamme olevista rakenteellista tekijöistä, jotka väistämättä heikentävät maahan tulleiden toimintamahdollisuuksia työllistymisen suhteen. Nuoret tuovat esiin omia ja maahan tulleiden ystäviensä kokemuksia työllistymisen haasteista Suomessa.

Tähän mä voisin sanoa, että niin on, niin tai olen kuullut myös muilta kavereilta myöskin. Että heillä ei ole ollut helppoa saada töitä. Eli on vaikea saada työpaikkoja ja mä toivoisin, että siihen tulisi muutos. Että tässä yhteiskunnassa olisi helpompi maahanmuuttajankin saada töitä. (V5)

Nuorten kokemusten mukaan työn saaminen maahanmuuttajana on vaikeaa, vaikka he osaisivatkin jo maan kieltä melko hyvin. Vaikka suomalaisesta yhteiskunnasta on tullut entistä monikulttuurisempi, maahanmuuttajien työllisyystilanne on haastava nuorten omien kokemusten ja myös aikaisempien tutkimusten mukaan (katso esimerkiksi Akhlaq 2020 tutkimus). Vaikka maahan tulijalla olisi työtehtävässä vaadittava osaaminen, kokemus ja kielitaito, on työllistyminen silti vaikeampaa kuin kantaväestöllä.

Työllistymiseen liittyvät toimintamahdollisuudet eivät aina ole riippuvaisia pelkästään maahantulijan yksilöllisistä ominaisuuksista, vaan toimintamahdollisuuksia rajoittavat myös

rakenteelliset tekijät, joihin yksilö ei voi vaikuttaa. Nuoret kuvaavat, että heidän täytyy opiskella monin verroin enemmän, tehdä paljon enemmän töitä työnhaun suhteen sekä oman osaamisensa ja oman motivaationsa esiintuomisessa kuin kantasuomalaisten. Siitä huolimatta he kokevat, että heidän toimintamahdollisuutensa eivät ole yhtä hyvät työllistymisen suhteen kuin kantaväestöllä.

7 Johtopäätökset

7.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tällä tutkielmalla olen tuonut maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvat osaksi sosiaalityön tutkimuksen kenttää. Olen selvittänyt 18–25-vuotiaiden, ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten sekä varhaisessa kotoutumisvaiheessa olevien nuorten tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiä sekä toimintamahdollisuuksia, joita nuorilla on pyrkimystensä tavoittelemiseksi. Aikaisempaa tutkimusta maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvista on vähän, joten rakensin teoreettisen kehysten tutkielmalle nuorten tulevaisuuskuviin liittyvästä aikaisemmasta tiedosta sekä siitä tutkimustiedosta, jota on olemassa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten ja maahanmuuttajanuorten tulevaisuuskuvista. Tutkielman teoreettinen kehys rakentui lisäksi toimintamahdollisuuksien teoriasta sekä tulevaisuuteen liittyvistä pyrkimyksistä.

Tutkimustehtävänäni oli kuvata, mitä hyvään tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiä maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvat pitivät sisällään. Lisäksi tutkimustehtävänäni kuului tunnistaa, minkälaisia toimintamahdollisuuksia maahan tulleiden nuorten tulevaisuuskuvissa oli hyvän tulevaisuuden tavoittelemiseksi. Tutkimusaiheittani olen lähestynyt ryhmähaastatteluilla keräämäni aineiston kautta. Analysoin aineistoani laadullisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin kautta sitä luokittelemalla. Laadin analyysin avulla kaksi tutkimuskysymyksiäni vastaavaa tuloslukua (5 ja 6), joiden keskeisimpiä tuloksia tarkastelen seuraavaksi.

Tuloksissa maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen suuntaavat pyrkimykset todentuvat osittain ammatinvalintaan, uraan, omaan kotiin ja perheeseen liittyvinä. Nämä tulokset vahvistavat olemassa olevaa tutkimustietoa nuorten tulevaisuuteen liittyvistä pyrkimyksistä. Nuorten tulevaisuuskuvista on viime vuosikymmeninä tehty runsaasti tutkimusta. Kansainvälisesti sekä myös pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna on voitu todeta, että yleisimmin nuorten tulevaisuutta määrittävät perhe, työ ja koulutus. (Ollila 2008, 25.) Tutkielmani tuloksissa tulevaisuuteen liittyvissä pyrkimyksissä todentuvat lisäksi keskeisesti pyrkimykset, joiden avulla haastateltavat nuoret tavoittelevat turvallista ja rauhallista elämää. Keskeiset havaitsemani eroavaisuudet maahan tulleiden nuorten tulevaisuuteen liittyvissä pyrkimyksissä verrattuna aikaisempaan tietoon nuorten tulevaisuuskuvista olivat maahan tulleiden nuorten pyrkimykset, joiden kautta tavoiteltiin pysyvyyttä sekä turvallista ja rauhallista elämää.

Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tai maahanmuuttajanuorten tulevaisuuskuvista on tehty vain vähän aikaisempia tutkimuksia. Aikaisemman tutkimustiedon perusteella tiedetään kuitenkin, että haavoittuvassa asemassa ja haastavissa elämäntilanteissa elävien nuorten on ollut vaikea hahmottaa tulevaisuuttaan tai nimetä tulevaisuuteen liittyviä pyrkimyksiään (Bryant & Ellard 2015, 485). Tämän tutkielman tulokset eivät vahvista tätä aikaisempaa tutkimustietoa haavoittuvassa asemassa ja haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten osalta. Tutkielmani osoittaa, että haastattelemani maahan tulleilla nuorilla oli runsaasti hyvään tulevaisuuteen tähtääviä pyrkimyksiä ja uskoa siihen, että he oman toimijuutensa avulla voivat saavuttaa pyrkimyksensä.

Maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijanuorilla on yleensä korkeat pyrkimykset koulutuksen ja työelämän suhteen (Lindgren 2010, 184). Ammatilliset pyrkimykset liittyvät uraan, joka tukee sosiaalista liikkuvuutta ja jonka kautta voidaan lisätä niin omaa kuin läheistenkin hyvinvointia (Ruy & Tuvilla 2018, 552–553). Tutkielmani tulokset tukevat näiltä osin aikaisempaa tietoa liittyen maahan tulleiden nuorten ammatillisiin pyrkimyksiin. Haastattelemani nuorten tavoitteina oli saavuttaa ammatti ja urapolku, joiden kautta he voivat parantaa mahdollisuuksiaan saavuttaa tavoittelemiaan toimintoja sekä lisätä niin omaa kuin läheistensäkin hyvinvointia.

Aineistoni sisälsi runsaasti pohdintaa toimintamahdollisuuksista hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi. Haastateltavat nuoret miettivät toisaalta paljon tekijöitä, jotka vaikeuttavat heidän mahdollisuuksiaan tavoitella hyvää tulevaisuutta. Tämän lisäksi nuoret pohtivat tekijöitä, jotka lisäävät ja tukevat heidän toimintamahdollisuuksiaan hyvän tulevaisuuden saavuttamiseksi. Aikaisemman tutkimustiedon perusteella voidaan todeta, että hyvän elämän toteutumiseen vaikuttavat monet asiat, kuten mahdollisuus riittävään ravintoon, koulutukseen ja terveydenhuoltoon, mahdollisuus osallistua työelämään sekä poliittisen ilmaisun vapaus (Egdell & Graham 2017, 1192; Sen 1999, 44). Tutkimustulosteni perustella myös haastattelemani maahan tulleet nuoret pitävät yllä mainittuja asioita keskeisinä toimintakykyä lisäävinä tekijöinä hyvän elämän ja tulevaisuuden tavoittelemisessa. Suomalaisessa yhteiskunnassa on julkisen terveydenhuollon, ilmaisen koulutusjärjestelmän, sosiaalipalveluiden ja -etuuksien, toimivien työmarkkinoiden ja vapauden myötä hyvät toimintamahdollisuudet keskeisten toimintojen tavoitteluun.

Tutkimustulosteni perusteella yhteiskunnassamme on myös useita tekijöitä, jotka heikentävät maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia. Nämä havainnot ovat yhteneväisiä aikaisemman tutkimustiedon kanssa. Muun muassa Sen (1999), Edgdell ym. (2016) sekä Baros ja Manafi (2009) ovat todenneet, että epätasa-arvo ja syrjintä ovat tekijöitä, jotka saattavat kaventaa yksilön ja kokonaisen ihmisryhmän toimintamahdollisuuksia ja todellista vapautta valita, mitä toimintoja hän tavoittelee. Haastateltavat nuoret tunnistivat esimerkiksi työmarkkinoiden syrjivyyden keskeiseksi toimintamahdollisuuksia heikentäväksi tekijäksi elämässään. Työmarkkinoiden syrjivyyden vuoksi saattaa monen nuoren todellinen ammatillinen pyrkimys jäädä toteuttamatta tai toteutumatta, kun nuori ohjautuu (joko oma-aloitteisesti tai ammattilaisten ohjaamana) aloille, joihin tyypillisesti ajatellaan maahanmuuttajien työllistyvän. Tämän lisäksi nuoret tunnistivat muitakin rakenteellisia tekijöitä, jotka heikentävät maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia: keskeisimmät niistä olivat aikaisemman koulutuksen tunnistamatta / tunnustamatta jättäminen, riittämätön ohjaus ammatinvalintaan liittyvissä asioissa, riittämätön kielellinen tuki opinnoissa sekä rasistinen ja syrjivä julkinen puhe.

7.2 Pohdinta

Tutkielmani nostaa esiin maahan tulleiden nuorten ajatuksia hyvästä tulevaisuudesta ja mahdollisuuksista saavuttaa hyvä elämä tulevaisuudessa. Koen, että tutkimusaiheella on merkitystä niin asiakasrajapinnassa tehtävän sosiaalityön kuin myös rakenteellisen sosiaalityön kannalta. Tutkielma tuo esiin myös maahan tulleiden nuorten kaventuneita toimintamahdollisuuksia hyvän elämän tavoittelussa ja sisältää siten yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa. Maahan tulleiden nuorten kannalta on tärkeää, kuinka sosiaalityön avulla voidaan tukea yksilöllisiä mahdollisuuksia hyvän elämän tavoittelemisessa muun muassa riittävän ohjauksen ja neuvonnan keinoin. Myös yksittäisen sosiaalityöntekijän on tärkeä tunnistaa, kuinka esimerkiksi syrjivät rakenteet, kuten työmarkkinat, saattavat ohjata ammattilaistakin asettamaan maahan tulleita nuoria ennako-oletuksia vastaaviin muotteihin. Rakenteellisella tasolla sosiaalityön tulisi tehdä töitä syrjivien rakenteiden muuttamiseksi sekä toimia kohderyhmän puolestapuhujana etenkin silloin, kun kohderyhmän toimintamahdollisuuksia ollaan lainsäädännöllä kaventamassa.

Tutkielmaani sisältyy myös rajoitteita, esimerkiksi aineiston keruu osoittautui osittain haastavaksi muun muassa siksi, että haastatteluja ei tehty nuorten omalla äidinkielellä. Tämä

saattoi johtaa siihen, että kaikkiin kysymyksiin ei välttämättä vastattu, etenkin tilanteissa joissa nuori ei osannut ilmaista itseään suomeksi tai englanniksi. Kun haastattelua ei tehdä haastateltavan äidinkielellä, on otettava huomioon, että vastauksia analysoitaessa voi olla haastavaa ymmärtää sanojen merkitystä ja funktiota. Koska olin itse tekemässä haastatteluita, oli minulla kuitenkin mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä tilanteissa, joissa en ollut varma vastauksen merkityksestä. Pietilä (2010) kirjoittaa, että näissä tilanteissa tutkija voi kuitenkin hyödyntää analyysin tukena haastattelutilanteesta kertyneitä runsaita muistikuvia muun muassa ilmeistä, eleistä ja muusta non-verbaalisesta viestinnästä (Pietilä 2010). Tätä apukeinoa hyödynsin myös itse analyysiä tehdessäni. Aineistoa kerätessäni ja analysoidessani huomasin myös, että kielimuurin vuoksi haastateltavien vastaukset ovat osittain kielellisesti suppeita eivätkä sanavalinnat ja ilmaisut välttämättä sisällä harkintaa tai tietoista valintaa. Ajattelen, että nuoret käyttivät monessa kohtaa kiertoilmaisuja tai yksinkertaistivat omia vastauksiaan, jotta pystyivät ilmaisemaan itseään jotenkin suomeksi. Tästä syystä en ole aineistoa analysoidessani lähtenyt analysoimaan tai tulkitsemaan kovin syvällisesti yksittäisiä ilmaisuja.

Aineiston koon ja paikallisuuden vuoksi tutkimustuloksiani ei voi yleistää koskemaan kaikkia maahan tulleita nuoria. On myös hyvä tiedostaa, että haastattelujen ajankohdilla on varmasti ollut vaikutusta vastauksiin. Haastattelut on tehty ajankohtana, jota edeltävästi oli käyty runsaasti julkista keskustelua esimerkiksi istuvan hallituksen maahanmuuttopolitiikkaa tiukentavista lakiehdotuksista sekä kansanedustajien rasistisesta puhetavasta. Tästä syystä ajattelen, että tutkimuksen tulokset ovat sidottuja tiettyyn aikaan, paikkaan ja ryhmähaastatteluihin osallistuneiden nuorten ryhmädynamiikan kautta syntyneisiin yhteisiin keskusteluihin. Olen pyrkinyt parantamaan tutkielman luotettavuutta kuvaamalla tutkimusprosessia, aineiston keruuta ja analysointia huolellisesti. Tutkielmani tulokset ovat myös pääosin yhteneväisiä aikaisemman tutkimustiedon kanssa.

Toimintamahdollisuuksien teoria, joka muodosti osan tutkielmani teoreettisesta viitekehyksestä, tarjoaa hyvin laajat ja monisyiset analyysimahdollisuudet maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksien analysoimisessa. Olen kuitenkin tämän tutkielman analyysiosuudessa pidättäytynyt niissä toimintamahdollisuuksia lisäävissä sekä heikentävissä tekijöissä, joita aineistostani tunnistin. Maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksia olisi kuitenkin tärkeää tarkastella muistakin näkökulmista. Olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi maahan tulleiden nuorten toimintamahdollisuuksien lisäämistä maahanmuuttajasosiaalityön

näkökulmasta. Myös tulevaisuuteen liittyvien tavoitteiden ja pyrkimysten sekä tulevaisuusajattelun lisääminen sosiaalityön asiakastyössä olisi mielekästä ja voisi tuoda uusia näkökulmia muutostyöhön, mihin sosiaalityölläkin pyritään. Aineistoa analysoidessani olen keskittynyt tutkimuskysymysteni kannalta oleellisiin aiheisiin. Nuorten vastauksista tuli kuitenkin esille runsaasti myös muita mielenkiintoisia asioita ja näkemyksiä (liittyen esimerkiksi suvaitsevaisuuteen, ilmastonmuutokseen ja väestönkasvuun), jotka olisivat ansainneet tulla näkyviksi, mutta rajautuivat tämän tutkielman ulkopuolelle.

Lähteet

- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jääntti, Matilda (2016) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu, verkkojulkaisu 56. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf Viitattu 4.12.2023.
- Akhlaq, Ahmad (2020) Do Equal Qualifications Yield Equal Rewards for Immigrants in the Labour Market? *Work, Employment and Society* 34:5, 826–843.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Appadurai, Arjun (2004) The Capacity to Aspire: Culture and the Terms of Recognition. Teoksessa Michael Walton & Rao Vijayendra (toim.) Culture and Public Action: A Cross-Disciplinary Dialogue on Development Policy. Washington: World Bank Publications.
- Appadurai, Arjun (2013) Future as a Cultural fact. Essays on the Global Condition. Lontoo: Verso
- Baros, Wassilios & Manafi, Georgia (2009) Approaching Migrant Youth Marginalization through the Capabilities Approach: Methodological Proposals. *Social Work & Society* 7:1, 113–121.
- Bereményi, Bálint Ábel & Hellgren, Zenia (2022) 'But later you regret it'. Roma youth navigating aspirational dilemmas. *Profesorado. Revista de Curriculum y Formación de Profesorado* 26:3, 151–171.
- Bonvin, Jean-Michel & Moachon, Eric (2008) Social Integration Policies for Young Marginalised: A Capability Approach. *Social Work & Society* 6:2, 296–305.
- Bryant, Joanne & Ellard, Jeanne (2015) Hope as a form of agency in the future thinking of disenfranchised young people. *Journal of youth studies* 18:4, 485–499.
- Cambell, Laurie Anne & McKendrick, John H. (2017) Beyond aspirations: deploying the capability approach to tackle the under-representation in higher education of young

people from deprived communities. *Studies in Continuing Education* 39:2, 120–137.

Catalani, Anna (2020) Narratives of Resilient Heritage and the “Capacity to Aspire” during Displacement. Teoksessa Laia Colomer & Anna Catalani (toim.) *Heritage discourses in Europe: responding to migration, mobility, and cultural identities in the twenty-first century*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Daniel, Shannon M. (2019) Writing Our Identities for Successful Endeavours: Resettled Refugee Youth Look to the Future. *Journal of research in childhood education* 33:1, 71–83.

Egdell, Valerie & Graham, Helen (2017) A Capability Approach to Unemployed Young People’s Voice and Agency in the Development and Implementations of Employment Activation Policies. *Social Policy & Administration* 51:7, 1191–1209.

Egdell, Valerie & McQuaid, Ronald (2016) Supporting Disadvantaged Young People into Work: Insights from Capability Approach. *Social Policy & Administration* 50:1, 1–18.

Eichsteller, Marta (2021) Migration as a Capability: Discussing Sen’s Capability Approach in the Context of International Migration. *Social Inclusion* 9:1, 174–181.

Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisen nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu 73. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/05/Ulkomaalaistaustaisten-nuorten-hyvinvointi-tutkimusten-ja-tilastojen-valossa_FINAL.pdf Viitattu 10.12.2023.

European Commission (2020) Guidance note — Research on refugees, asylum seekers & migrants. https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/hi/guide_research-refugees-migrants_en.pdf Viitattu 1.12.2023 Viitattu 1.12.2023.

Ferschl, Susanne & Gelius, Peter & Abu-Omar, Karim & Till, Maike & Benkert, Richard & Abel, Thomas (2022) Exploring Well-Being and Its Correlations among Young Men Using Sen’s Capability Approach: Result from the Young Adults Survey,

- Switzerland (YASS). *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19:1247, 1–22.
- Groves, Christopher (2021) *Anticipation, Flourishing for the future*. Teoksessa Galviz Carlos López (toim.) *Routledge Handbook of Social Futures*. Lontoo: Routledge.
- Hart, Caroline Sarojini (2014) *Aspirations, Education and Social Justice: Applying Sen and Bourdieu*. Lontoo: Bloomsbury Publishing Plc.
- Helsingin Sanomat (2023) 27.12.2023, 20 näkemystä maahanmuutosta: Sdp ja Ps laativat HS:lle manifestinsa. *Politiikka / Maahanmuutto*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010060310.html> Viitattu 2.1.2024.
- Hicks, David (1996) A lesson for the future: Young people's hopes and fears for tomorrow, *Futures: the journal of policy, planning and futures studies* 28:1, 1–13.
- Hirvilampi, Tuuli & Mäki, Sari (2013) *Toimeentulovaikeuksia, yksinäisyyttä ja alemmuuden kokemuksia. Perusturvan saajien rajalliset toimintamahdollisuudet*. Teoksessa Anu Raijas, Mikko Niemelä & Olli Kangas (toim.) *Takaisin perusteisiin, perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Isola, Anna-Maria (2016) *Autonomia, demokratia ja yhteiset. Osallisuuden paikallinen edistäminen*. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 595–600.
- Kojo, Marjaana (2010) *Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa*. *Nuorisotutkimus* 28:2, 23–35.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) *Myötätunnon politiikka ja tutkimusetiikka yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa*. *Sociologia* 53:4, 396–415.
- Lindgren, Joakim (2010) *Diaspora biographies balancing ideology and utopia: On future orientations of immigrant youth in a segregated Sweden*. *Young* 18:2, 177–195.
- Luhmann, Niklas (1976) *The Future Cannot Begin: Temporal Structures in Modern Society* *Journal of Social Research*. 43:1, 130–152.
- Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo (2017) *Haavoittuvat haastateltavat?* Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johann Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.

- MacNeill, Timothy & O'Connor, Christopher & Frederick, Tyler & James-Charles, Esther (2021) From strain theory to the capacity to aspire: A contribution to the cultural political economy of development. *Community Development* 52:3, 286–304.
- McLoyd, Vonnie C. & Kaplan, Rachel & Purtell, Kelly M. & Huston, Aletha C. (2011) Assessing the Effects of a Work-Based Antipoverty Program for Parents on Youth's Future Orientation and Employment Experiences. *Child development* 82:1, 113–132.
- Motti-Stefanidi, Frosso & Pavlopoulos, Vassilis & He, Jia (2021) Immigrant Youth Resilience: Theoretical Considerations, Empirical Developments, and Future Directions. *Journal of research on adolescence* 31:4, 966–988.
- Nelson, Deborah & Prize, Elizabeth (2017) Critical social work with unaccompanied asylum-seeking young people: Restoring hope, agency and meaning for the client and worker. *International Social Work* 60:3, 601–613.
- Nussbaum, Martha C. (2011) *Taloukasvua tärkeämpää. Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä.* Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ollila, Anne (2008) Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 76, Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61759/Ollila_Doria_Acta%20E76.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 15.12.2023.
- Pietilä, Ilkka (2010) Vieraskielisten haastattelu ja raportointi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi.* Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Ilkka (2017) Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja.* Tampere: Vastapaino.
- Preibisch, Kerry & Dodd, Warren & Su, Yvonne (2016) Pursuing the capabilities approach within the migration-development nexus. *Journal of ethnic and migration studies* 42:13, 2111–2127.

- Puumala, Eeva & Kynsilehto, Anitta (2017) Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvaori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Pölkki, Pirjo & Hämäläinen, Juha & Vornanen, Riitta (2018) Nuorten tulevaisuusorientaation tukeminen epävarmuuksien aikana. Teoksessa Vuokko Niiranen, Johanna Lammintakanen & Sanna Laulainen (toim.) Kohti vaikuttavaa päätöksentekoa ja johtamista hyvinvointipalveluissa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20126/urn_isbn_978-952-61-2906-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.12.2023.
- Ray, Debraj (2006) Aspirations, Poverty, and Economic Change. Teoksessa Abhijit Vinayak Banerjee, Roland Bénabou & Dilip Mookherjee, Understanding Poverty. Oxford: Oxford University Press.
- Redmond, Gerry & Skattebol, Jennifer (2019) Material deprivation and capability deprivation in the midst of affluence: The case of young people in Australia. *Children and Youth Services Review* 97, 36–48.
- Rintala, Liina & Sirniö, Outi & Vaalavuo, Maria (2023) Ulkomaalaistaustaisten lasten osuus köyhyysriskissä olevista lapsista on kasvanut. Tutkimuksesta tiiviisti 39/2023, Suomen sosiaalinen tila 6/2023. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146850/URN_ISBN_978-952-408-130-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 11.4.2024
- Rubin, Anita & Linturi, Hannu (2001) Transition in the making. The images of the future in education and decision-making. *Futures* 33, 267–305.
- Ryu, Minjung & Tuvilla, Mavreen Rose S. (2018) Resettled Refugee Youths' Stories of Migration, Schooling, and Future: Challenging Dominant Narratives About Refugees. *The Urban review* 50:4, 539–558.
- Schiltz, Julie & Derluyn, Ilse & Vanderplasschen, Wouter & Vindevogel, Sofie (2019) Resilient and Selfi-reliant Life: South Sudanese Refugees Imagining Futures in the Adjumani Refugee Setting, Uganda. *Children & Society* 33, 39–52.
- Sen, Amartya (1999) Development as freedom. Oxford: Oxford university press.

- Snellman, Olli & Seikkula, Jaakko & Wahlström, Jarl & Kurri, Katja (2014) Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 51:3, 203–222. <https://journal.fi/sla/article/view/48322/14069> Viitattu 15.1.2024.
- Sotkasiira, Tiina (2018) Tietävä, tulkitseva ja taisteleva asiantuntijuus turvapaikanhakijoiden ja vapaaehtoisten välisissä kohtaamisissa. *Janus* 25:4, 292–308.
- Sulkunen, Pekka (1990) Ryhmähaastattelun analyysi. Teoksessa Klaus Mäkela & Satu Apo, *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus
- TENK: Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023, Helsinki. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Viitattu 11.11.2023.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- van Liempt, Ilse & Bilger, Veronica (2018) Methodological and Ethical Dilemmas in Research Among Smuggled Migrants. Teoksessa Ricard Zapata-Barrero & Evren Yalaz (toim.) *Qualitative Research in European Migration Studies*. Cham: Springer Nature.
- Van Raemdonck, Laura & Clycq, Noel & Mahieu, Rilke (2022) Using the capability approach in social work with unaccompanied young adult refugees. *Journal of Social Work* 22:2, 556–578.
- Viitasalo, Kati (2018) Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko. Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57201/978-951-39-7340-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 30.11.2023.
- Vitus, Kathrine (2022) Forming the capacity to aspire: young refugees' narratives of family migration and wellbeing. *Journal of Youth Studies* 25:3, 400–415.